

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 20.

Onsdagen den 22 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos och hänvisades till första särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 28, av herr *Öman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt, m. m.; och

nr 29, av herr *von Horn*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöningsförmåner till viss civil personal i statens och kommuns tjänst under tjänstledighet på grund av inkallelse till militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap, m. m.

Föredrogos ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om uppförande å riksstaten för budgetåret 1939/40 av en huvudtitel för folkhushållningsdepartementet m. m.; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förändringar i rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap arbetsuppgifter m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag angående anvisande av medel för vissa krisorgan.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t framlagt förslag angående anvisande av medel å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 för löpande utgifter för de nya förvaltnings- och regleringsuppgifter, som tillkommit i det inträdda krisläget.

*Anslag till
statlig
informations-
verksamhet
m. m.*

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa följande anslag, nämligen

a) under tredje huvudtiteln för statlig informationsverksamhet ett förslagsanslag av 50,000 kronor,

b) under sjunde huvudtiteln till prisövervakning ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

c) under huvudtiteln för folkhushållningsdepartementet dels till statens livsmedelskommission m. m. ett förslagsanslag av 600,000 kronor,

dels till statens industrikommission m. m. ett förslagsanslag av 200,000 kronor,

dels till statens handelskommission m. m. ett förslagsanslag av 50,000 kronor,

dels ock till statens sjöfartsnämnd m. m. ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

Första kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1939. Nr 20.

Anslag till statlig informationsverksamhet m. m. (Forts.)

Herr **Petersson, Knut**: Herr talman! Bland de i den föreliggande handlingen upptagna anslagsposterna förekommer även ett belopp på 50,000 kronor, avsett för statlig informationsverksamhet. Denna verksamhet är ett nytt ändamål och behov, som icke tidigare har tillgodosetts i riksstaten. Av den anledningen förefaller det mig lämpligt, att riksdagen, innan den beslutar i saken, ägnar den vederbörlig prövning. Jag förutsätter — och har ingen anledning att betvivla det — att utskottet så gjort. Utskottet har kommit till resultatet, att ingenting finns att invända. Under sådana förhållanden vore det kanske lika gott att låta ärendet passera. Emellertid berör det mig såsom tidningsman så nära, att jag ändå ber att få säga några ord.

Anslaget skall, såvitt jag förstår, användas för två ändamål. För det första skall en utvidgning av pressbyråns i utrikesdepartementet verksamhet komma till stånd. I det avseendet ha bl. a. träffats föranstaltningar för ett regelbundet avlyssnande av den utländska radiopropagandan. Det är naturligtvis en sak, som under nuvarande tidsförhållanden kan vara av behovet påkallad, och jag har inga invändningar att göra i den delen, inte ens beträffande omfattningen av de utgifter, som därmed följa. Skall man sitta dag ut och dag in och lyssna på den krigspropaganda, som sprides genom etern, bör man också ha lön för mödan, och jag tror, att riksdagen har anledning att lägga tack till.

För det andra avser anslaget inrättandet av en statlig informationsbyrå. Denna är, som sagt, en ny inrättning. De handlingar, som kommit riksdagen tillhanda, lämna, såsom ledamöterna kanske ha sett, rätt knapphändiga upplysningar om de arbetsuppgifter, som skola vara förknippade med denna informationsbyrå. I Kungl. Maj:ts proposition nr 1 hänvisas till en i saken verkställd utredning. Jag har efterlyst denna utredning. Jag behöver knappast lämna den upplysningen, att den är av hemlig natur. Det är egentligen rätt tråkigt, att så är förhållandet, ty jag tror, att vi alla skulle ha fått ett bättre perspektiv över hela ärendet, om vi hade varit i tillfälle att taga del även av detta digra aktstycke. Jag skulle tro, att man där kunde ha fått intressanta upplysningar om de utvecklingsmöjligheter, som anses föreligga beträffande denna nya statliga verksamhet.

Nu hände det sig för någon tid sedan, att denna sak var på tal i Publicistklubben i närvaro av bl. a. ett par av utredningsmännen. Publicistklubbens förhandlingar äro inte så hemliga, att jag inte vågar tala om vad som förevarit. Det visade sig under diskussionen, att utredningsmännen själva egentligen hade rätt svävande föreställningar om vad informationsbyrån hade för arbetsuppgifter. En av dem gick t. o. m. så långt, att han förnekade, att det alls var fråga om någon informationsverksamhet. Det var, menade han, i stället fråga om en propagandaverksamhet. Jag skulle bra gärna ha velat interpellera departementschefen, om han varit här närvarande, i syfte att få informationsbyråns arbetsuppgifter litet närmare preciserade. Jag kan måhända hoppas att få dessa upplysningar av någon av utskottets ledamöter, som varit i tillfälle att åhöra föredragningarna i ämnet.

Nu är det naturligtvis så, att om man kallar till fyra rutinerade människor och konstituerar dem som ett ämbetsverk, hitta de snart på någonting att göra, även om det till att börja med ser litet svävande ut. Och det tror jag också, att informationsbyråns personal har lyckats med. Såsom ledamöterna kanske sett, finns det nu i ett av rummen här utlagd en lista med upplysning om att informationsbyrån kommer att starta en periodisk publikation, som skall ställas till riksdagsledamöternas förfogande. Jag vill inte precis säga, att detta är något onyttigt företag. Det är mycket möjligt, att det kommer att slå väl ut. Annars är det ju så, att tidningsverksamhet för närvarande inte

Anslag till statlig informationsverksamhet m. m. (Forts.)

är så förfärligt lockande. Jag tror, att tendensen snarare går mot att lägga ned tidningar än att starta nya, och det ha kanske de aktiva tidningsmännen här och var fått känna av. Emellertid förefaller det ju, som om informationsbyrån här skulle finna en uppgift, och jag tror som sagt för min del, att den kommer att fylla den mycket väl. Kanske har man anledning att befara, att den i framtiden till och med kommer att hitta på alldeles för många arbetsuppgifter. I den kungl. propositionen — jag hänvisar ännu en gång till den — står talat bl. a. om behovet av en ytterligare utvidgning av den statliga informationsverksamheten. Man får alltså räkna med att det belopp, som det i dag är fråga om, så småningom kommer att stiga, i vilken utsträckning är svårt att säga. Men utsikterna till en snabb förkovran förefalla att vara de allra bästa, i all synnerhet som det existerar en utredning, som har till uppgift just att utröna förutsättningarna för en dylik utvidgning.

Det låter kanske av vad jag nu har sagt, som om jag vore helt negativt inställd till ifrågavarande statliga informationsverksamhet. Jag vill inte säga, att det är riktigt. Jag är kritisk mot företaget, men jag vill inte motsätta mig, att man gör ett experiment i den riktning, som det här är fråga om. Dock skulle jag vilja passa på tillfället att uttrycka ett par önskemål.

Det ena är det, att informationsverksamheten icke bör tillåtas att utveckla sig på det sättet, att byrån tränger sig emellan tidningspressen och ämbetsmannavärlden och försöker att taga hand om den normala nyhetsförmedling, som äger rum mellan den officiella världen och tidningarna. Jag tror, att den saken skötes bättre på det sätt, som den hittills varit skött, än genom att man inrättar en ny mellanhand. Jag tror överhuvud taget inte på mellanhänder i det fallet. Jag tror, att det är bättre, att tidningarna såsom hittills få möjlighet att vända sig direkt till dem, som ha några upplysningar att lämna.

Vidare skulle jag vilja uttrycka det önskemålet, att man modererar sig en smula, när det gäller den fortsatta utvecklingen av denna verksamhet. Jag är överhuvud taget inte någon vän av den statliga propagandan eller av statsjournalistik, och jag tror också, att vi uppe i dessa landamären kunna nöja oss med en smula mindre av det slaget än man tydligen anser sig kunna göra i den stora världen. Nu är det ju så, att ifrågavarande verksamhet ännu är flytande. Den är inte riktigt klart fixerad, och den är inte heller klart avgränsad. Man kan sätta en gräns här, och man kan sätta en gräns där. Man kan alltså fortfarande en smula avväga utgifterna för detta ändamål. Jag har en alldeles särskild anledning att hoppas, att en sådan avvägning kommer till stånd.

För några dagar sedan avlämnades en kungl. proposition angående besparingar i den löpande budgeten. I denna budget finns sedan ett par år upptaget ett litet anspråkslöst belopp på 5.000 kronor till journaliststipendier. Det är det enda anslag, som finns i riksstaten, avsett för tidningsmännens utbildning. Det är således allt vad staten kostar på sig för att skaffa kompetenta människor för den uppgift, som pressen har sig anförtrodd. Nu är det meningen, att detta anslag skall strykas. Det är alldeles givet, att i en tid, då den allmänna parollen lyder, att vi skola bära varandras bördor, komma journalisterna inte att göra några starkare invändningar häremot, så snart det har blivit upplyst, att finansministern har behov av detta anslag för andra, nyttigare och högre ändamål. Emellertid kom jag i dag att tänka på en sak. Det gäller här, som sagt, en verksamhet, som är i vardande. Den är ännu inte avgränsad på något sätt. Den kan läggas på ett vidlyftigare plan, och den kan begränsas inom en trängre ram. Nu skulle jag vilja sätta i fråga: skulle det inte, innan det hela har låst fast sig och innan utredningsmännen ha hunnit

Anslag till statlig informationsverksamhet m. m. (Forts.)

taga alltför djärva initiativ, vara möjligt att spara 10 procent på beloppet, alltså 5,000 kronor, och låta det andra anslaget stå kvar? Jag vill i varje fall kasta fram detta såsom en möjlighet. Innan jag ställer något yrkande, skall jag avlyssna vad en ledamot av första särskilda utskottet, som nyss begärt ordet, har att anföra. Såsom jag redan har sagt, komma säkerligen Sveriges tidningsmän ingalunda att propa på det lilla anslaget på 5,000 kronor. Men det kan ju hända, att en och annan i denna kammare har den uppfattningen, att det kan vara lika bra att inskränka en smula på statsjournalistiken och låta den andra formen av journalistik få vad som hittills har ansetts tillkomma den.

Jag har alltså tills vidare, herr talman, intet yrkande att framställa.

Herr Lindström: Den föregående ärade talaren har, såsom vi erfarit under den senare tiden, utnämnt sig själv till ett slags samvete både för allmänheten och för tidningspressen, när det gäller åtgärder från statens sida på olika områden, som särskilt beröra tidningspressen, dess ställning och arbetsmöjligheter. Jag förmodar, att det är hans roll som tolk för detta samvete, som gör, att han har uppträtt även här i dag och talat om anslaget till statlig informationsverksamhet.

Första särskilda utskottet, i synnerhet dess första avdelning, har mycket noggrant övervägt den föreliggande frågan och har fått höra redogörelser av ett par ledamöter i den tremannanämnd, som närmast leder ifrågavarande arbete. Under föredragningen och för övrigt på grund av erfarenheter, som man har kunnat göra utanför utskottets väggar, har det framgått, att det här icke är meningen att skapa någon stor och omfattande statlig informationsverksamhet, som skall tränga ut de redan befintliga, fritt organiserade nyhetsorganen eller som skall tränga sig emellan myndigheter och ämbetsverk och tidningarna. Statens informationsbyrå har på intet sätt något monopol på nyheter. Dem få tidningarna och tidningarnas telegrambyrå skaffa sig på fullkomligt samma sätt, som de hittills ha gjort. Därmed tror jag mig ha besvarat den första fråga, som den föregående talaren framställde. Det finns absoluta garantier, fastlagda i instruktioner, för att man icke behöver hysa några farhågor i detta stycke.

Beträffande den fortsatta utvecklingen är det meningen att mycket starkt moderera densamma. Det har naturligtvis på detta område liksom på nästan alla andra samhällslivets områden kalkylerats med vad man borde göra, ifall något skulle inträffa, som fullständigt omkastade förhållandena i vårt land, låt oss säga, att vi droges in i ett krig. Det är alldeles självklart, att vi under sådana omständigheter måste ha en statlig informationsapparat av ganska stora mått. Motiveringen därför behöver jag inte närmare utveckla, den inses av var och en.

Såsom förhållandena nu äro och under fortsatta liknande förhållanden kommer byrån att vara en begränsad apparat. Den är nu, såsom alla torde veta, som känna till de här förhållandena, mycket begränsad. På den egentliga pressinformationsavdelningen finnas endast tre journalister anställda jämte några skrivbiträden. Den större avdelningen, den som är direkt anknuten till utrikesdepartementet och som har att göra med radiolyssnandet — en viktig del av den rapportverksamhet, som måste upprätthållas i dessa dagar — torde hittills ha dragit den största kostnaden.

Det finns sålunda inga som helst risker, att vi här skola få någonting för allmänheten eller pressen riskabelt. För resten ha från början riktats så många vaksamma ögon mot ifrågavarande inrättningar, att man redan av den anledningen kan vara ganska trygg för att de inte på något sätt skola spåra ur.

Anslag till statlig informationsverksamhet m. m. (Forts.)

Den föregående ärade talaren kan säkerligen med största lugn även från sina ömtåliga synpunkter se framtiden an.

Beträffande hans sista propos, att man skulle spara 10 procent av ifrågasvarande anslag och bibehålla de statliga resestipendierna för journalister, så låter det naturligtvis tilltalande i mina öron — jag är ju också journalist — men jag tror knappast, att det finns några möjligheter att gå den vägen, dels därför att dessa 50,000 kronor nog behövas för den verksamhet, vi nu närmast resonera om, och dels därför att det ju skulle vara en orättvisa, om journalisterna finge behålla sina resestipendier, medan resestipendierna dragas in på nästan alla andra områden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Starby kungsladugård i Östergötlands län;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utrustning m. m. för flygteknisk försöksanstalt; och

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till viss beredskapsorganisation inom medicinalstyrelsen under budgetåret 1939/40.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag) jämte i ämnet väckta motioner. *Ang. reglering av den inhemska prisbildningen.*

Genom en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 58, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen dels att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag), dels ock att samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelade sådant förordnande, som i lagen 1 § avsåges, att gälla tills vidare.

I berörda lagförslag voro 1 och 2 §§ så lydande:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2 och 3 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

2 §.

I den mån så befinnes erforderligt för ernående av en fortlöpande kontroll över den allmänna prisutvecklingen, äger Konungen:

1) föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet skall tillkomma endast den, som tillhör viss sammanslutning eller före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet;

2) föreskriva, att den, som yrkesmässigt köper eller säljer viss förnödenhet eller driver transportrörelse, skall vara skyldig att, på anfordran av myndighet, som Konungen bestämmer, dels lämna de uppgifter myndigheten begär för prövning av den tillämpade prissättningens skälighet eller för bedömning av den allmänna prisutvecklingen, dels ock för kontroll av lämnade uppgifter förete handelsböcker och affärshandlingar för myndigheten;

3) fastställa visst pris, som av Konungen prövas skäligt, att gälla såsom *normalpris* vid frivillig försäljning eller transport av viss förnödenhet med skyldighet för den, som tager högre pris, att på anmodan av myndighet, som Konungen bestämmer, avgiva förklaring om skälen för den tillämpade prissättningen.

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 15 i första kammaren av herr *Roos* m. fl. och nr 23 i andra kammaren av herr *Bäckman* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av den föreslagna prisregleringslagen, att bestämmelsen i 2 § punkt 1) utginge;

2) motionen nr 14 i första kammaren av herr *Nordenson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte dels besluta sådan ändring av den föreslagna prisregleringslagen, att bestämmelsen i § 2 punkt 1) utginge och bestämmelsen i § 2 punkt 3) begränsades till att gälla förnödenheter, vilkas priser hade avsevärd betydelse för den allmänna prisutvecklingen, dels ock i övrigt beakta vissa i motionen anförda synpunkter; samt

3) motionen nr 17 i första kammaren av herr *Herlitz*, vari hemställts, att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning — med beaktande av i motionen anförda synpunkter — av frågan om prisregleringslagstiftning och om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 58 med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag) icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas, måtte

1) för sin del antaga under punkten infört förslag till lag med vissa bestämmelser rörande reglering av den inhemska prisbildningen (prisregleringslag);

2) medgiva, att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelade sådant förordnande, som i lagen 1 § avsåges att gälla tills vidare;

B) att motionerna I: 14 av herr *Nordenson* m. fl., I: 15 av herr *Roos* m. fl. och I: 17 av herr *Herlitz* samt II: 23 av herr *Bäckman* m. fl. måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Utskottets lagförslag skilde sig från det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget allenast därutinnan, att punkten 1 i 2 § erhållit följande avfattning:

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

1) föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet skall tillkomma endast den, som är medlem av viss sammanslutning eller som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlems rätt att köpa eller sälja sådan förnödenhet, eller, då särskilda skäl därtill äro, bestämma, att sådan rätt skall tillkomma endast den, som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Domö, Velandner, Nordenson, Bagge* och *Anderson* i Norrköping, vilka ansett, att 2 § första punkten bort utgå ur lagförslaget;

2) av herrar *Ohlin* och *Andersson* i Rasjön, vilka av angivna orsaker yrkat, att § 2 punkt 1 skulle erhålla följande lydelse:

1) föreskriva, att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja annan förnödenhet än den han själv tillverkar eller använder för sin tillverkning skall tillkomma endast den, som är medlem av viss sammanslutning eller som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av denna lag uppställts för medlems rätt att köpa eller sälja sådan förnödenhet, eller, då särskilda skäl därtill äro, bestämma, att sådan rätt skall tillkomma endast den, som före viss dag yrkesmässigt köpt eller sålt sådan förnödenhet.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr andre vice talmannen: I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 48 hemställles,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet däri tillstyrkta lagförslaget paragrafvis med slutstadganden, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Punkten A 1.

Det av utskottet under punkten tillstyrkta lagförslaget.

1 §.

Herr statsrådet Wigforss: Det förefaller mig, som om det kunde vara lämpligt att inleda denna debatt med några ord dels om avsikten med hela den ifrågavarande lagen och dels också om behandlingen av förslaget i utskottet.

Om jag tar den sista punkten först, kan jag strax förklara, att den ändring, som utskottet har företagit, så mycket mindre kan möta några invändningar från min sida, som man ju endast har i lagtexten flyttat in ett uttryck, som mycket bestämt framföres i propositionens motivering. Det är kanske onödigt att på detta sätt säga saker i själva lagtexten, som lika bra kunde stå i motiveringen, men det kan ju inte möta några betänkligheter från deras sida, som ha lagt fram propositionen.

Däremot skulle jag vilja tillfoga, att såvitt jag förstår, har denna ändring i lagtexten lika väl som vissa uttryck i utskottets motivering tydligen tillkommit under förutsättning, att utskottets utlåtande skulle bli praktiskt

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

taget enhälligt. Annars är det litet svårt att förstå vissa av de uttalanden, som där göras. Nu finner jag till min förvåning, att reservationer förekomma, därav en, som gäller, jag skulle vilja säga den väsentligaste punkten, en reservation, som, fastän den riktar sig mot denna punkt, inte av reservanterna själva ansetts vara så viktig, att de gittat anföra någon motivering för den. Är det verkligen så, som det har sagts offentligt, att föreliggande lagförslag är en attack emot hela det fria näringslivet, förefaller det mig, som om de reservanter, vilka vilja avböja denna attack mot det fria näringslivet, kunde ha haft anledning att något utveckla, varför de lägga in en sådan betydelse i det här lagförslaget. I stället säga de kort och gott, att de anse, att ifrågavarande paragraf bort utgå.

Jag vill för min del omedelbart säga, att om det finnes några avsikter eller något önskemål att, såsom det väl förmodas, på längre sikt undergräva några av grundpelarna för det fria näringslivet, skulle man ha varit ganska kortsynt, om man valt den väg, som det framlagda lagförslaget erbjuder. Den ifrågavarande lagen är så uttryckligen tillkommen på grund av exceptionella förhållanden, att alla farhågor för att den skulle sikta längre, såvitt jag förstår, inte blott äro obefogade, utan även hos dem, som lagt fram lagförslaget, förutsätta en uppfattning om det ekonomiska livet och möjligheterna att förändra det, som icke — och det är visserligen inte heller något som begäres av opponenterna — är mycket smickrande.

Den enda uppgift, som prisregleringslagen är avsedd att fylla, är att se till, att inte under denna exceptionella tid prisstegringar äga rum, som äro på grund av marknadsförhållanden obefogade. Jag vet mycket väl, att det strävandet är förbundet med sådana svårigheter och att även den väg, som här valts, är så ofullkomlig, att om man bara hade dessa medel att lita till, skulle utsikterna att vinna någonting vara betydligt mindre än jag tror, att de nu äro. Det är nämligen inte så, att man behöver bygga sina förhoppningar om att hindra en obefogad prisstegring enbart på dessa ingripanden från det allmänna sida. Jag kan uppriktigt säga, att jag i mycket hög grad litar på att det fortfarande skall förefinnas vad som är livsnerven i det s. k. fria näringslivet, nämligen möjligheten att konkurrera, d. v. s. att det skall finnas människor, som fortfarande äro villiga att förse det svenska näringslivet med varor till ett pris, som inte överstiger vad som kan anses vara skäligen produktionskostnader, som sålunda äro villiga att föra en sådan politik, vilken inte förutsätter sammanslutningar till uppskörtande av allmänheten. Det finns sådana krafter, de finnas inom det enskilda näringslivet. Jag kan härtill foga, att de finnas inom en stor organisation, som inte i lagförslaget är omnämnd, därför att den självfallet utövar samma funktioner, som jag skulle vilja tillskriva lagförslaget, nämligen att försöka hålla nere priserna; jag tänker på de stora kooperativa sammanslutningar, på vilka man säkerligen i inte ringa utsträckning får bygga, när man tänker sig, att man skall kunna hindra en sådan utveckling av marknaden, som leder till en monopolisering och obefogad prishöjning.

Jag säger detta, för att ingen skall tro, att det finns några överdrivna förhoppningar om effekten av en prisregleringslag, när det gäller att hålla nere priserna på den lägsta möjliga nivån. Jag skulle snarare tro, att all erfarenhet har lärt, att ett försök att reglera priserna på lagstiftningens väg med utgångspunkt från att undersöka produktionskostnader, skäligen vinster o. s. v. inte leder till de lägsta priser, som överhuvud taget äro möjliga. Det är tvärtom så, att priskalkyler alltid kunna motivera ett pris, som ligger ganska mycket i överkant av vad ett fritt näringsliv verkligen skulle kunna presteras. Den erfarenheten tror jag vi redan ha gjort under de månader, som förflutit, att

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

på de punkter, där man kunnat anställa en jämförelse, ligger det pris, som en priskalkyl med stor bestämdhet tycks utpeka såsom rimligt, faktiskt högre än det pris, till vilket man kan få effektivt organiserade företag att producera och sälja samma vara. Jag har som sagt velat påpeka detta, för att man inte skall tillskriva mig eller regeringen någon övertro på vad som kan åstadkommas på denna väg. Att man däremot härigenom kan hindra vad som skulle kunna kallas för verkligt oskäligen prisstegringar, är fortfarande min mening. Jag tror därför också, att den lag, som här är framlagd, behövs och att den kommer att göra tjänst såsom ett av medlen att hindra den prisstegring, som vi alla frukta.

När man från det håll, där man stryker under just konkurrensens möjligheter att hålla nere priserna, gör invändningar mot denna lag — och de invändningarna skulle ju också ligga bakom den kritik, som framkommit från reservanternas sida — förbiser man, att lagen inte har till uppgift att hindra någon att sälja varor billigare än till de normalpriser, som fastställts. Det är ingen tanke på att genom att pressa in företagare i en organisation hindra dem från att tillhandahålla näringslivet varor till ett billigare pris. Organisationen är emellertid i en mängd fall av praktiska skäl nödvändig, exempelvis när man befinner sig i sådana förhållanden, att konkurrensen inte gör sin tjänst, och då en överenskommelse med ett mycket stort antal enskilda skulle visa sig vara praktiskt ogenomförbar. Det är inte möjligt i vissa fall att göra upp med hundratals för att inte säga tusentals olika producenter och distributörer utan att komma överens med dem via en gemensam organisation. Jag tror därför att nödvändigheten av sådana sammanslutningar under vissa förhållanden måste erkännas. Mot en omformulering av denna paragraf, sådan som den föreslås i majoritetsbetänkandet, har jag redan nämnt, att jag inte kan göra invändningar och det inte minst därför, att när vi talat om organisation, så ha vi tänkt oss en organisation för vissa bestämda ändamål, och man kan säga, att den enskilde, som förbinder sig att underkasta sig de villkor, som gälla för organisationen i vissa bestämda hänseenden, han tillhör i detta relevanta hänseende organisationen. Det är alltså icke någon skillnad: han är en medlem av en organisation för detta bestämda ändamål, när han underkastar sig samma villkor, som den så kallade organisationen uppställer, men eftersom man har funnit det praktiskt lämpligt att anknyta till bestående organisationer, kan det naturligtvis ligga en viss reson i att de, som säga: »Vi vilja visserligen underkasta oss villkoren och så till vida vara med i denna organisation för detta bestämda ändamål, men vi ha ingen lust att gå in i den bestående organisationen, som jämte dessa uppgifter ha åtskilliga andra. Varför det under vissa förhållanden skulle vara nödvändigt att bilda organisationer, som förebygga att det uppkommer olika pris på marknaden», det tror jag de sista månadernas erfarenhet också har gjort klart.

Det kan ju förefalla egendomligt om man skulle säga till en producent, som är villig att sälja till lägre pris: var snäll och gå in i den här organisationen, ty vi vilja, att det skall bestå ett gemensamt pris på marknaden, och önska inte, att den ene skall sälja till ett pris och den andre till ett annat.

Det är klart, att det finns förhållanden, under vilka det *icke* kan anses lämpligt att den ene, låt mig säga, importören eller den ene producenten har möjligheter att för en begränsad kundkrets bestämma ett pris, som eventuellt ligger lägre än det pris, andra importörer och producenter kunna leverera till. Jag skall taga det gamla exemplet med kolimportörerna. Det kan väl ändå inte anses lämpligt — även om man hade kunnat ordna det på det sättet — att de importörer, som kunnat importera billigare kol söderifrån, skulle ha tagit ett helt annat och lägre pris än de, som importerat dyrare kol västerifrån. Under

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

sådana förhållanden kan det vara lämpligt att slå samman råvarutillgångarna i en gemensam pool och sedan låta priset bestämmas enhetligt för marknaden i dess helhet. Det är detta, som gör, att man, så vitt jag förstår, inte i nuvarande läge kan undkomma behovet av att i vissa fall organisera alla producenter eller försäljare i en gemensam organisation. Jag tror, att på den punkten kan man inte göra några invändningar. Invändningarna kunna endast göras emot tillämpningen, och det blir i tillämpningen som man får lov att komma med kritik. Det är ju ändå inte första gången vårt land står i det läge, där vi nu befinna oss och där man haft behov att reglera priserna och reglera handeln. Vi hade ju en sådan situation under förra världskriget. Att man då inte hade tillgång till en sådan här prisregleringslag, ledde helt enkelt till att man fick använda de grövre hjälpmedlen — som ju också skulle ha stått den nuvarande regeringen till buds innan denna lag är antagen och om denna lag inte skulle antagas — nämligen att reglera importen. Man var då hänvisad till att lägga beslag på *alla* varor av en viss sort i hela landet och bestämma ett maximipris på dessa varor.

Jag kan inte förstå annat än att de, som avvisa denna paragraf, få draga konsekvensen därav och på alla de områden, där prisreglerande ingrepp från regeringens sida äro nödvändiga, förorda att där skall man då gå den tunga och besvärliga vägen med beslag och maximipris.

Det har uttryckligen sagts ifrån gång på gång i propositionen och efteråt, att denna lag icke ger åt regeringen någon befogenhet utöver vad den tidigare har. Det är endast ett försök att skapa mjukare och smidigare former för att regeringen skall kunna tillämpa en redan existerande befogenhet.

Under sådana förhållanden förefaller det som om man snarare borde vara tillfredsställd med att regeringen velat komma till dessa mjukare former i stället för att använda de grova tillhyggen som beslag och maximipris i många fall skulle vara.

Följaktligen vill det synas, som om det egentligen inte skulle kunna finnas någon anledning att förkasta denna paragraf, såvida man inte över huvud tänker sig att förhållandena på den svenska marknaden komma att utveckla sig på ett bättre sätt, därest hela prisregleringen lämnas å sido.

Jag vill tillägga, att det är ganska egendomligt, att sådana uppfattningar kunna företrädas på det håll, där man, samtidigt med att detta utlåtande föreligger ifrån utskottet, är redo att på ett annat område — som visserligen inte berör jordbruket, men är jordbruket närliggande — nämligen i fråga om margarinproduktionen, är färdig att gå in för en reglering, som faktiskt skulle, om inte ta död på hela näringen, så i alla händelser i allra högsta grad inskränka denna närings möjligheter att fortleva.

Detta gör, att även det yrkande om avslag på denna paragraf som framställts inte förefaller så allvarligt menat som kanske varit avsett.

I vilket fall som helst: utskottsutlåtandet ger inte anledning till invändningar från min sida, och jag har bara att önska, att utskottets utlåtande blir kammarens beslut.

Herr Nordenson: Herr talman! Det föreliggande förslaget till prisregleringslag utgör ett led i den mycket energiska strävan, som regeringen ådagalagt för att försöka hålla prisen nere å den inhemska marknaden och är därför självfallet värt det allra största intresse.

Jag vill erinra om att det är även andra åtgärder i liknande riktning, som vidtagits, i främsta rummet tillsättandet av särskilda sakkunniga för prisövervakningen («prissakkunniga») samt för kolhandelns reglering och sub-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

ventionering liksom slutligen även sakkunniga för utredning av frågan om statens övertagande av vissa krigsrisker.

Man kan ha mycket olika meningar — och sådana ha också framkommit — om lämpligheten av vissa utav dessa åtgärder liksom även när det gäller dessas förmåga att åstadkomma den önskade effekten, att hålla prisnivån nere. Men en sak bör uppmärksammas — det skall nog litet var nödgas medge — och det är, att dessa åtgärder fört fram hela detta problem i förgrunden, vilket jag anser vara lyckligt. Jag vill också understryka, att den appell, som givits till prisbegränsning, varit till stor nytta. Denna appell har också rönt mycken förståelse hos dem, till vilka den riktats. Från näringslivets män har visats stor beredvillighet och lojalitet att genom samverkan och frivilliga överenskommelser i sin mån medverka till ernåendet av den önskade prisbegränsningen. Jag tillåter mig erinra om att denna näringslivets strävan till beredvillighet och lojalitet också fått ampla erkännanden från myndigheterna och nu senast av prissakkunnigas ordförande. För min del vill jag ifrågasätta, om inte i själva verket denna frivilliga aktion, som appellen utlöst, är det viktigaste resultatet av de vidtagna åtgärderna.

Det är en sida, som är gemensan för de åtgärder, jag här berört, och det är, att de utgöra ingrepp av så att säga individuell art. De äro ingrepp riktade mot prisstegringen på vissa punkter. De beröra exempelvis *vissa* varor och söka beträffande dem åstadkomma en begränsning av prisstegringen. Där emot måste man säga, att åtgärder av mer *allmän* art för att åstadkomma en prisbegränsning ännu så länge i mycket obetydlig grad vidtagits. Det är egentligen ett förslag av större betydelse, som härvidlag framlagts, förslaget till lag om höjning av bankernas i riksbanken placerade kassareserver, vartill kommer det nyligen företagna tillsättandet av en kreditkontrollnämnd. I samband med tillsättandet av denna nämnd kan jag inte underlåta att ge uttryck för min förvåning över att en dylik nämnd tillsatts av Kungl. Maj:t, utan att man dessförinnan rådfört sig med den organisation, som företräder hela det svenska affärsbanksväsendet.

Frånvaron av sådana mer generella åtgärder för reglering av penningväsendet och därmed av köpkraften samt ytterst av prisnivån är så mycket mer anmärkningsvärd som man vid tidigare kriser ju ansett, att det var på den vägen man i främsta rummet skulle söka reglera prisnivån i landet. Jag vill också erinra om att statsmakten äger mycket stora möjligheter på detta område. Den har till sitt förfogande stora maktmedel i form av diskontot, operationer på länemarknaden liksom också i valutapolitiken. Här skall jag inte nu ingå på det utomordentligt stora problem, som utgöres av frågan om vilka åtgärder böra vidtagas på detta område men då de ännu för en ganska kort tid sedan ansetts vara våra viktigaste hjälpmedel för att dirigera penningpolitiken och prisnivån, måste det anses vara en stor brist, att detta problem inte bragts under diskussion i ett större sammanhang, så att man kunnat komma till klarhet om i vad mån man skulle gå fram för det ena slaget åtgärder eller det andra, eller på vilket sätt de böra avvägas mot varandra.

Dock vill jag understryka i detta sammanhang att de mera kasuistiska åtgärder, som föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet, egentligen endast kunna åstadkomma en begränsning nu av en oskäligen prisstegring medan de generella åtgärderna äro ägnade att över huvud begränsa köpkraften och därmed generellt begränsa prisnivåns uppskrivning. Frånvaron av en sådan mera allmän diskussion synes mig så mycket mera betänkelig som detta problem är så utomordentligt svårt, att man kan säga med säkerhet, att man måste anlita *alla* de olika medel, som stå till buds för att verkligen lyckas åstadkomma ett resultat.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Vad nu detta förslag angår, råda tydligen mycket stora meningsskiljaktigheter om dess innebörd, och särskilt bryta sig meningarna när man skall söka fixera vad som skall anses vara det centrala i förslaget. Det har framhållits under diskussionen, att i utskottet rådde jämförelsevis stor enighet och man har sedan uttalat sin stora förvåning — nu senast avgavs ett sådant uttalande av finansministern — över att denna enighet inte utmynnade i ett enhälligt utskottsutlåtande, utan att det framkommit olika meningar i form av reservationer. Jag vill då framhålla, att det verkligen förefunnits ganska stor enighet inom utskottet på två särskilda punkter.

Den ena är att man varit enig därutinnan att normalprisen borde införas såsom ett bättre och smidigare instrument för prisregleringen än maximipris.

Den andra punkten, som man varit i hög grad enig om, har varit beträffande nödvändigheten av att omformulera och klarlägga lagtexten för att bringa den i överensstämmelse med motiveringen.

Jag understryker detta därför att det synes mig sammanhännga med frågan om vad man ansett vara det centrala i detta förslag. Från den sida, som jag företräder, har man ansett att det centrala i hela Kungl. Maj:ts framställning var införandet av normalpriser. Nu få vi emellertid från finansministern höra, att det är den andra delen av förslaget, möjligheten till organisation av näringslivet, som är det viktigaste. Det parti, jag har äran tillhöra, har för sin del uppfattat saken så, att normalprisernas införande var det instrument, man med denna lag ville skapa, och att bestämmelserna om organisationen av näringslivet endast utgjorde ett komplement, som man skulle använda blott i vissa fall för att därmed möjliggöra överläggningar mellan organisationerna och myndigheterna. Vår ståndpunkt har varit och är, att vi ställt och ställa oss frågan: Om man accepterar normalpris, i vad mån är det då nödvändigt för genomförandet av dessa att införa bestämmelser om tvångskartellisering och nyetableringsspär?

Det är vid granskningen av denna fråga som vi kommit till avvikande resultat mot majoriteten i utskottet. Vi ha inte ansett tillräckliga skäl förbragta för att man vid sidan av normalpriserna skulle nödgas införa bestämmelser om tvångsorganisation.

Vi ha därvid utgått från det, som uttryckligen angivits i propositionen, att normalprisen skola införas endast för varor, som ha större betydelse för prisnivån, sålunda i mycket begränsad omfattning. Av förslaget framgår ock, att man tänkt sig arbetet komma att ske på två sätt, dels genom frivilliga överenskommelser med organisationerna och dels genom fastställandet av normalpris. Vi ha då frågat oss, om det verkligen kan uppstå fall där dessa överläggningar och detta beräknande av normalpriser verkligen skulle kräva några tvångsorganisationer. De industriprodukter, som det här kan komma att gälla, äro redan i regel bundna av avtal, och det finns med andra ord organisationer med vilka myndigheterna kunna träda i förbindelse och träffa överenskommelse med eller diskutera grunderna för normalprisens sättande.

Något som helst behov av tvångsorganisationer inom industrien har icke under diskussionen från något håll påvisats. Däremot har det bestämt framhållits, att en nyetableringsspär inom industrien i nuvarande läge skulle kunna verka synnerligen olyckligt genom att verka dämpande på företagsamhet och rent av verka avskräckande på nya uppslag, som i nuvarande situation skulle kunna anses önskvärda.

Det område, där man skulle kunna tänka sig, att åstadkommande av särskilda organisationer för prisöverenskommelser skulle vara önskvärt, skulle vara handeln, men även här veta vi, att de mera betydande varorna både inom grosshandeln och detaljhandeln i själva verket handhavas av organisationer av

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

sådan beskaffenhet, att det finns möjligheter att både överlägga och träffa överenskommelser med dem. Det måste anses vara endast i ett fåtal fall, där det verkligen kan påvisas, att svårigheter skulle uppkomma att få till stånd överläggningar, och jag vill erinra om att blotta förhandenvaron av Kungl. Maj:ts myndighet att åsätta normalpriser i själva verket måste verka i den riktningen, att de enskilda som därav beröras få ett mycket stort intresse att självmant skapa organisationer för överläggning och för träffande av överenskommelser, då de ju ha ytterst viktiga intressen att försvara. Blotta hotet om normalpris måste verka som en sporre för åstadkommande av nödvändig organisation och sammanhållning.

De fall där man kan tänka sig att svårigheter kunna uppkomma äro, så vitt jag kan finna, av mycket begränsad omfattning, och då föreligger ju alltid för Kungl. Maj:t möjligheten att vidtaga särskilda åtgärder. Herr finansministern menade, att man här nödvändigtvis skulle tillgripa maximiprislagen och förfogandelagen. Så är emellertid inte alls fallet. Det finns andra möjligheter. Det finns i första rummet möjligheten att i en speciell fråga gå till riksdagen för att skaffa nödvändiga befogenheter, och Kungl. Maj:t har ju också möjlighet att vidtaga vissa andra åtgärder, som kunna åstadkomma den nödvändiga regleringen. Jag vill erinra om att vi ha ett stort antal regleringar i olika branscher, både inom handeln och industrien, som tillkommit genom ingripande i varje särskilt fall. Sålunda är ju tillverkningen av potatismjöl helt och hållet reglerad på grund av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut av år 1933, och likaså är ju handeln med strömming reglerad enligt ett beslut av år 1934. Det finns även exempel på att man har reglerat handeln med vissa varor enbart genom Kungl. Maj:ts befogenhet över importhandeln. Sålunda har importhandeln med foderämnen helt överlåtits åt en särskild organisation: foderintressentföreningen.

Det är mot bakgrunden av dessa fakta, som vi ansett oss kunna konstatera, att en så vittgående regleringsmöjlighet som den i lagens § 2 mom. 1 angivna icke kan anses påkallad. Det föreligger här uppenbarligen, som jag redan förut antytt, en utomordentligt stor divergens med avseende å uppfattningen om tyngdpunkten i lagen, och jag vill understryka, att från vårt håll hela tiden framhållits, att vi betrakta normalpriserna såsom det väsentliga och tvångskartelliseringen såsom ett instrument vid sidan av dem.

Jag vill även taga upp frågan om det exempel, som herr finansministern nämnde, nämligen regleringen av kolhandeln. Finansministern pekade på den som ett exempel på behovet av en organisation. Härvidlag gäller det emellertid ett helt annat problem än det som man angivit vara normalprisernas uppgift. Normalpriserna avse ju att sätta en gräns uppåt för prisbildningen på en viss vara, men ifråga om kolet, har det gällt att sätta ett medelpris för olika marknader, ett pris som sålunda skall gälla generellt på hela hemmamarknaden. Detta pris är sålunda icke blott ett maximipris utan samtidigt ett minimipris. Här är i själva verket fråga om ett utomordentligt mycket mera vittgående ingripande i näringslivet än det som sättandet av normalpris innebär, och det är vår bestämda uppfattning, i motsats till herr finansministerns, att ett dylikt ingripande är av så utomordentligt vittgående betydelse, att det endast bör ske efter riksdagens hörande i varje särskilt fall.

Den tankegång, som finansministern här utvecklat, att tvångsorganisationerna skulle kunna få på det viset användas för att sätta fixa priser på vissa varor, är alldeles särskilt ägnad att ingiva betänkligheter, och den styrker mig i min uppfattning, att det vore olyckligt, om man här införde detta 2 mom. i 2 §, ty det är uppenbart, att avsikten är att begagna det på ett mycket mera vittgående sätt än som framkommit i motiveringen.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Det motstånd, som vi ha rest mot denna punkt i lagen, har emellertid även sin grund i principiella betänkligheter. Statlig tvångskartellisering och statlig nyetableringskontroll innebära nämligen ett utomordentligt viktigt avsteg från vår hittillsvarande näringsfrihet. Detta syntes mig inte heller finansministern vilja helt bestrida. Dessa åtgärder böra enligt vår uppfattning endast tillgripas i nödfall. Men vad som också stärker oss i vår betänksamhet, det är att spåren efter tvångskartelliseringens framfart i världen i hög grad förskräcka. Överallt där tvångskartelliseringen införts har den utgjort det viktigaste medlet att binda näringslivet och beröva det dess rörelsefrihet. Det är tvångskartelliseringen och etableringskontrollen, som utgjort främsta medlet att i diktaturstaterna göra näringslivet i varje detalj underordnat de statliga myndigheterna, och även i de demokratiska stater som slagit in på denna linje har man med skrämmande hastighet glidit in på en ständigt ökad bundenhet av näringslivet. Jag vill erinra om att vid tvångskartelliseringen i Norge gick det till på det sättet, att man inrättade något så till synes oskyldigt som ett kontrollråd, avsett att övervaka karteller och truster och förhindra missbruk från deras sida. Rådets befogenhet utvidgades så småningom även till rätten att ingripa i och organisera näringslivets olika branscher, och man kom så helt hastigt in på tvångskartellisering på ett flertal områden. Och det är att märka, att prissättningen och prisövervakningen kommit att i lika hög grad verka i minimerande som i maximerande riktning. Ett underskridande av de fastställda priserna har kommit att beivras lika strängt som ett överskridande. Kontrollen har gått så långt, att en framstående norsk affärsman uttalat sig på följande sätt: »Kontrollen bestämmer numera: om jag får börja en affär, hur mycket jag får producera, var jag får sälja och till vilket pris jag får sälja.» Det blir under sådana förhållanden ganska litet kvar av näringslivets frihet, och det må då knappast förvåna, att man med misstro betraktar denna art av statligt ingripande även i dess lindrigaste former. Enligt min mening har man ännu mera skäl att göra detta efter den tolkning av lagen, som finansministern givit. Finansministern uttryckte sin förvåning över att motstånd mot denna bestämmelse kommer från ett håll, där man enligt hans mening är beredd att underkasta industrien statlig kontroll, och han nämnde därvid margarinindustrien. Jag vet ju inte var finansministern fått sina informationer, men om det är mitt ståndpunktstagande, han anspelade på, vill jag säga ifrån, att det är alldeles uppenbart, att jag anser att det vore lyckligast för margarinindustrien, om den finge leva fritt och utan ingripande. Men även på margarinfabrikant håll har man klart för sig, att detta problem är av sådan beskaffenhet och har sådan betydelse för vår folkförsörjning, att det måste behandlas på ett alldeles särskilt sätt. Med andra ord: det kan bli nödvändigt vidtaga vissa reglerande åtgärder, och även om dessa innebära en stark inskränkning i margarinindustriens rörelsefrihet, är man beredd att underkasta sig en sådan reglering, om man blivit övertygad att man därmed kan göra hela landet en tjänst. Detta står i fullkomlig överensstämmelse med den uppfattning, som jag här gjort mig till tolk för, att det på vissa områden kan inträda sådana förhållanden, att statsmakterna nödgas ingripa reglerande med avseende på produktion och handel och på prissättningen inom dem; men vad vi ha ansett är att dessa ingripanden äro av så utomordentligt vittgående art och innebära ett så stort avsteg från de gängse principerna här i landet, att det icke bör överlämnas åt regeringen att fullkomligt in blanco handhava dessa ting, utan att man därvid närmare angivit riktlinjerna. Vi anse att sådana frågor böra handläggas av regering och riksdag gemensamt i varje särskilt fall.

Det är, herr talman, med hänsyn till vår principiella uppfattning om inne-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

bördan av § 2 mom. 1 och vid den bestämda övertygelsen att detta moments bestämmelser icke äro nödvändiga till genomförande av det som utgör kärnan i föreliggande lagförslag, nämligen normalpriserna, som jag och mina medreservanter ansett oss böra vidhålla det motionsvis framförda kravet, att detta moment måtte utgå. Då momentets borttagande betingar en ändring även av § 4, tillåter jag mig härmed yrka bifall till den av herr Domö med flera avgivna reservationen med därav betingad ändring även av § 4.

Herr Ohlin: Herr talman! Det skulle vara frestande att vid behandlingen av denna fråga till diskussion upptaga det stora problemet om den statliga priskontrollens och prisövervakningens möjligheter att motverka en inflation. Då Kungl. Maj:t icke har närmare ingått på frågan i samband med denna proposition, utan förlagt diskussionen därom till andra propositioner, skall jag emellertid icke i dag gå in på detta stora problem. Det skulle för övrigt tarva en så pass ingående diskussion, att jag inte är säker på att kammaren skulle vara intresserad av att få den i detta sammanhang. Jag skall därför i mitt anförande begränsa mig till några relativt korta observationer till den punkt i lagförslaget, som är omstridd, nämligen andra paragrafens första moment.

Det har ju från olika håll påpekats, att denna punkt är uttryck för en helt annan tankegång än den som i övrigt går igenom svensk näringspolitik, och det är ganska klart, att detta icke kan undgå att väcka betänkligheter. Å andra sidan pågår ute i Europa ett stort europeiskt krig, vars återverkningar vi här i Sverige icke kunna vänta att undgå. Under sådana omständigheter måste man fråga sig, vilket avsteg från förut gängse principer i näringspolitiken, som är motiverat av rådande tidsförhållanden. På den frågan ger jag för min del ett enkelt svar: ett så stort avsteg, som man kan påvisa att det finns ett praktiskt behov av, men icke längre.

Låt mig då, herr talman, försöka mycket kort visa, varför jag menar att detta praktiska behov, som föreligger, icke går så långt som i den kungl. propositionen förutsättes på denna punkt, varför alltså en viss inskränkning men icke helt avslag är motiverad. Jag börjar då med frågan om sammanslutningar inom näringslivet. Det är alldeles klart — såsom också herr statsrådet och chefen för finansdepartementet påpekade — att det kan behövas sådana sammanslutningar för att Kungl. Maj:t skall kunna sköta prisövervakningen på ett smidigt sätt, men enligt min mening är det alldeles obehövt, att Kungl. Maj:t för att få till stånd dessa sammanslutningar gives den vidsträckta fullmakt, som nu ifrågasättes. Hittills har man kunnat på frivillighetens väg bilda erforderliga sammanslutningar, och man saknar anledning förmoda, att icke även i framtiden de nya sammanslutningar, som kunna behövas, skulle kunna åstadkommas på samma frivillighetens grund. Ingen har kunnat påvisa några konkreta exempel på att det i en viss näring skulle vara omöjligt att med användande av statens övriga medel få till stånd en önskvärd sammanslutning. Jag erinrar om, vilket redan herr Nordenson gjorde, att Kungl. Maj:t genom maximiprislagen, genom möjligheten att åsätta normalpris, genom förfogandelagen och genom sin kontroll över utrikeshandeln har mycket stora möjligheter att övertyga vederbörande näringsidkare om att en viss sammanslutning är i landets intresse. Det förefaller mig därför som om finansministern, när han påvisade att sammanslutningar behövdes, i någon mån gick förbi den springande punkten, nämligen den, huruvida Kungl. Maj:t behöver ytterligare tvångsmedel för att få till stånd dessa sammanslutningar. Det är på denna senare fråga, som jag för min del svarar nej.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Herr statsrådet nämnde bildandet av en särskild pool för kolhandeln, vilket innebär en långt gående reglering. Ja, herr talman, där har man ju just ett exempel på att det går att bilda en erforderlig sammanslutning utan den fullmakt, som nu här föreslås, ty kolpoolen bildades ju i praktiken innan riksdagen hade den frågan till behandling och i varje fall utan en lag av nu föreliggande innehåll. Inte heller förefaller det mig som om finansministern kunde anföra några vägande skäl för ståndpunkten, att denna vidsträckta fullmakt skulle innebära ett mjukare medel än användandet av hittillsvarande övertalningsmetoder. Mig förefaller det tvärtom som om en statlig tvångsreglering alltid har ansetts vara det stramaste och hårdaste medlet, medan däremot Kungl. Maj:ts övertalning med det ena eller andra påtryckningsmedlet till hjälp alltid ansetts vara den mjukare metoden. Man har ännu icke lyckats göra sannolikt, att icke dessa övertalningar äro tillräckliga, men om vi antaga, att de i något enstaka fall skulle visa sig icke leda till målet, har ju Kungl. Maj:t alltid möjligheten att gå in till riksdagen med förslag om lagstiftning i det särskilda fallet. Skulle det visa sig, vilket förefaller mig ytterst osannolikt, att det blir åtskilliga sådana fall, så att regeringen verkligen kan påvisa, att den behöver mera omfattande fullmakter — ja då, när detta har dokumenterats, synes det mig att man kan återkomma och begära denna vidsträckta fullmakt. Däremot förefaller det att vara ganska omotiverat att begära en sådan fullmakt långt innan något sådant behov har dokumenterats eller ens gjorts sannolikt.

Beträffande den andra sidan av saken, nämligen nyetableringsspärren, synes det mig lika klart, att inom produktionen, t. ex. jordbruket och industrien, behöves inte någon sådan nyetableringsspärre. Under kristider som de nuvarande är det tvärtom av det allra största intresse och av den allra största betydelse, att den nya produktion, som kan tagas upp och som kan tillhandahålla landet varor, vilka vi förut fingo från utlandet, eller varor som i någon mån kunna ersätta numera uteblivna utländska, icke hämmas. Det är därför farligt, icke blott onödigt, utan riskabelt, att göra någonting som skulle kunna, även om det inte avsåges, verka hindrande på upptagande av ny företagsamhet inom den svenska produktionen.

Det huvudsakliga skälet till att Kungl. Maj:t har föreslagit hela denna paragraf synes vara, att man vill däri få ett medel att hindra jobberi inom varudistributionen. Man påpekar att helt onödiga mellanled kunna skjuta sig in. När det t. ex. blir knapphet på en viss vara och den börjar stiga i pris, komma outsiders, jobbare — inte vanliga handlande — och köpa upp varor, hålla tillbaka varutillgången och driva på det sättet upp priserna.

Nåväl, enligt min uppfattning ligger onekligen något riktigt i detta påpekande. Det har också bestyrkts av handelskamrarna i Stockholm och Göteborg, att det föregående världskrigets erfarenheter peka på att det kan vara lämpligt, att man i vissa fall har möjlighet att hindra sådant jobberi. Det är därför, som man i den reservation, som bland andra jag har underskrivit, har intagit den ståndpunkten: giv Kungl. Maj:t den fullmakt, som man kan antaga att det finns ett praktiskt behov av, nämligen i det nu av mig omnämnda hänseendet, men icke en fullmakt därutöver. Att jag för min del kan vara med om att ge Kungl. Maj:t denna fullmakt vad varudistributionen beträffar, trots principiella betänkligheter, som ju kvarstå, sammanhänger givetvis därmed, att utskottet dels gjort en förbättring av själva lagtexten, dels använt ett sådant skrivsätt i fråga om motiveringen, att man därigenom i rätt väsentlig grad har minskat riskerna för att lagstadgandet skall kunna användas på ett annat sätt än avsett.

Jag kommer alltså, herr talman, till den slutsatsen, att riksdagen bör ge

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Kungl. Maj:t den fullmakt, för vilken ett praktiskt behov har gjorts sannolikt, men icke gå däröver.

Nu invänder måhända någon, att detta lagstadgande skulle kunna kringgås, om man gjorde det tillägg, som i den av mig underskrivna reservationen förordas, nämligen att vederbörande skola ha rätt att köpa och sälja varor, som de själva tillverka eller behöva för sin tillverkning. Det kan ju hända, att en liten producent kan börja jobba i sådana varor, som han behöver för sin tillverkning. Om han behöver 10 liter terpentin om året, köper han t. ex. 10,000 och börjar jobba med dem. Ja, jag tror för min del inte, att den risken är stor. Men skulle det visa sig i framtiden, att en del producenter så missförstå meningen med denna lagstiftning, att de begagna sig av den metoden, då erbjuder det inte några svårigheter att vid ett senare tillfälle, t. ex. vid lagtima riksdagen, ändra lagen så att denna rätt att köpa och sälja varor utan Kungl. Maj:ts tillstånd begränsas till att gälla ungefär de kvantiteter, som vederbörande behöver för sin tillverkning, så att han inte, när han behöver 10 liter, under sken av att det är för tillverkningen köper upp 10,000 eller 100,000 liter. Intill dess det visats, att producenterna i så hög grad skulle missförstå denna lags anda och mening, tror jag emellertid att det är onödigt att komplicera saken på detta sätt.

Nu anmärker man också — åtminstone har det anmärkts inom utskottet: Varför kan inte riksdagen ha förtroende för Kungl. Maj:t? Varför inte ge Kungl. Maj:t litet större fullmakter? Man kan ju aldrig vara riktigt, riktigt säker på att de inte kunna komma att någon gång behövas.

Ja, herr talman, med den ståndpunkten — om det talet nu är allvarligt menat — skulle man ju närmast komma till den slutsatsen, att riksdagen bör ha sådant förtroende för Kungl. Maj:t att riksdagen ger Kungl. Maj:t fullmakt att göra vad som helst. Det är ju inte bara på detta område, som det kan tänkas, att någon oförutsedd situation kan uppkomma, där gällande lagstiftning lägger hinder i vägen, och då blir det ju en viss försening, när Kungl. Maj:t skall komma in till riksdagen med nya förslag. Denna nya »förtroendeteori» skulle ju sålunda innebära, att riksdagen, om inte avskaffade sig själv, så i alla fall ginge mycket långt i den riktningen och intoge en ställning, som något liknade t. ex. den tyska »riksdagens». Det förefaller mig f. ö. vara inkonsekvent, om man från utskottets sida vill hävda, att förtroendet för Kungl. Maj:t skulle berättiga till så vidsträckta fullmakter. Varför skulle då utskottets majoritet vara med om att dels något inskränka denna paragraf och dels skriva en motivering, som tydligen måste vara avsedd att i någon mån binda Kungl. Maj:ts händer? Jag tycker att detta ur mina synpunkter mycket tillräddliga och välmotiverade tillvägagångssätt strider något mot denna teori, att man skall ha fullkomligt förtroende för Kungl. Maj:t och ge vilka fullmakter som helst för alla situationer.

Omfattar man inte denna nya teori, kommer man till den slutsats, jag förut tillät mig hävda, nämligen att riksdagen bör ge Kungl. Maj:t de fullmakter, för vilka ett praktiskt behov dokumenterats eller gjorts sannolikt, men icke längre gående fullmakter.

Nu får jag erkänna, att för min del hyser jag inte så stora farhågor för att Kungl. Maj:t skulle använda den fullmakt, som här i propositionen föreslås, till att på omvägar åstadkomma någon sorts smygsocialisering. Nej, de farhågor, som jag för min del fäster större vikt vid och som göra mig obenägen att gå längre än i reservationen angives, äro framför allt att det finns en hel del sammanslutningar, som mycket ivrigt eftertrakta, att staten skall hjälpa dem att göra sammanslutningarna hundraprocentiga.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Och då det är så att nästan alla näringsfrågor sammanhånga med prisbildningen, kommer det att erbjudas oanade möjligheter för envar sammanslutning, som vill ha Kungl. Maj:ts och statens hjälp att här tvinga in utomstående, att säga till regeringen: det här är ju en prisfråga, som vi måste vara sams om, men det kunna vi inte klara utan att vi få denna sammanslutning till stånd eller, respektive, få en nyetableringsspär. Och om det är så att detta säges av stora och mäktiga sammanslutningar, eller eventuellt andra i ett sådant politiskt läge att de hava möjlighet att göra sitt inflytande gällande, kan icke den möjligheten uteslutas, att Kungl. Maj:t är benägen att lyssna till detta tal. Man får ju därvidlag hålla i minnet, att ingen kan garantera, t. ex. att den nuvarande regeringen sitter under hela denna lags tillämpningstid, utan man måste resonera fullkomligt generellt och inte tänka speciellt på den nuvarande regeringen. Ja, herr talman, att dessa farhågor, att lagstiftningen skulle kunna komma att användas på ett annat sätt än avsett är, icke äro alldeles ogrundade och att jag i varje fall icke är ensam om dem, det bestyrkes i en dagstidning, där ingen mindre än ordföranden i statens prissakkunniga, alltså den översta prisövervakande myndigheten här i landet under Kungl. Maj:t, generaldirektören Gjores, uttalar följande — enligt ett som det förefaller auktoriserat referat, utskickat genom Tidningarnas telegrambyrå. Herr Gjores säger följande:

»Förslaget om tvångsorganisationer och nyetableringsspär har framkallat mycken betänksamhet. Detta är också förklarligt ty det är här fråga om två mycket starka ingrepp i näringsfriheten. Lagen är emellertid av tillfällig natur och avser att upphöra efter krigets slut, och vad särskilt nyetableringsspärren angår, så är denna avsedd att även under lagens giltighetstid vara rent temporär.»

Sedan kommer det: »Detta hindrar emellertid icke att man från olika håll kan komma att vilja utnyttja lagens möjligheter för att främja monopolistiska intressen, trots att detta strider mot det i propositionen klart uttryckta syftet. Att man måste vara på sin vakt, så att icke sådana försök att utnyttja lagen till enskilda intressens obehöriga främjande vinna framgång, är klart, liksom det är tydligt att denna vakthållning kan bli rätt krävande eftersom olika intressegrupper säkerligen med hänvisning till kristidens ekonomiska besvärigheter skola kunna finna tämligen bestickande motiv för att lagens möjligheter böra tagas i bruk även i fall, som ligga helt vid sidan om lagstiftarens avsikter. Över huvud taget får man ha klart för sig, att det starka organiserandet av gruppintressena, som skett och sker inom samhället, kan visa sig bli ett hinder att så som lagstiftaren ämnat sätta lagen ur kraft vid krigets slut. I alla händelser bör man med hänsyn till önskvärldheten av att hålla prisstegringen tillbaka icke genom tvångsorganisationer avskaffa en nyttig prisreglerande konkurrens inom de områden, där en sådan finnes.»

Ja, herr talman, dessa betänkligheter, som herr Gjores här ger uttryck för, äro, tror jag, synnerligen välgrundade, och jag vill tillägga, att de uttalanden, som förekommit inom utskottet och som jag mycket gärna skulle höra upprepade här i kammaren t. ex. från herr andre vice talmannens sida, hava varit ägnade att hos mig ytterligare stärka denna farhåga, att det finns organisationer i landet, som i uppfattningen av att de tjäna landets syften bäst med ett visst tillvägagångssätt äro benägna att använda alla de tillvägagångssätt, som kunna tjäna detta enligt deras mening för landet önskvärda syfte. Man får därför ingalunda tro, att det är frågan om spekulanter och outsiders, som kunna komma att vilja använda denna lag på något vidsträcktare sätt än avsett är. Det kan tvärtom vara från stora organisationers sida både inom industri, hantverk och jordbruk som man kan komma att vilja använda den

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

fullmakt, som Kungl. Maj:t härmed får, i ett något vidsträcktare syfte och med hänvisning till att nästan alla näringsorganisationer hava att göra med den prisutveckling, som denna lag avser att i viss mån möjliggöra för Konungens att kontrollera.

Ja, herr talman, under hänvisning till dessa betänkligheter och till att man icke har kunnat påvisa något praktiskt behov att nu gå längre än i den av mig underskrivna reservationen, skall jag be att få yrka bifall till denna av herr Andersson i Rasjön och mig avgivna reservation.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr **Sjödahl**: Herr talman! Herr Nordenson har här sagt, att den föreslagna prisregleringslagen är en fullmaktslag in blanco, där man icke ens angiver grunderna för lagens tillämpning. Var och en, som över huvud taget gjort sig något besvär att genomläsa motiveringen för lagen, måste väl ändå komma underfund med att detta herr Nordensons uttryck är ett fruktansvärt överord. Motiveringen för lagen inskränker dess tillämpning i en utomordentligt stor utsträckning, och jag hoppas att sedermera under mitt anförande kunna påvisa detta.

Herr Ohlin har å sin sida sagt, att man inom utskottet skulle hava menat, att hela denna lag i mycket bygger på det förtroende, som man kan ha rätt att våga hysa för Kungl. Maj:ts regering. Jag vill inte bestrida riktigheten av en sådan tanke, eftersom man i en demokrati ovillkorligen måste bygga — icke på undersåtligheten — utan i hög grad på förtroende för regeringen. Jag tror ej heller, att någon annan vill bestrida förtroendets betydelse i en demokrati. När Kungl. Maj:t begärt denna lag, har Kungl. Maj:t dock bundit sig i många olika avseenden, och därutöver har utskottet haft mycket litet att sedermera tillägga. Utskottet har ur Kungl. Maj:ts motivering för lagen sammanställt en del tankar och funderingar, klädda emellanåt i propositionens språkdräkt och emellanåt i utskottets egen, men i det stora hela har utskottet icke överskridit vad Kungl. Maj:t själv sagt. Genom detta menar utskottet, att man så noga, som man i en fullmaktslag kan göra, bestämt de gränser, inom vilka Kungl. Maj:t har att röra sig. Av någon obegriplig anledning svävade emellertid den siste ärade talaren i sitt anförande i fråga om denna lag ut till diktaturernas marker och erinrade om vårt grannland söder om Östersjön. Trots att jag egentligen inte vill använda ett visst ord, är jag dock hemskt benägen att stämpla detta tal icke bara såsom demagogi utan som grov demagogi.

Det ter sig för övrigt litet egendomligt, när herr Ohlin särskilt i slutet av sitt anförande med rätt stor styrka t. ex. reserverar sig mot lagen ur principiella grundsatser, vilket dock icke hindrar herr Ohlin från att svälja hela lagen så fort det gäller handeln, som väl omfattar den större delen av vad som här kan komma i fråga för lagens tillämpning. En sådan reservation mot lagens principer förefaller mig vara något ologisk.

Hela denna lagstiftning angives bestämt vara en undantagslagstiftning. Denna fullmakt kan bara förekomma vid krig eller krigsfara eller av krig föranledda förhållanden, och lagens hela första paragraf angiver ju detta synnerligen bestämt. När man sedan kommer till de egentliga fullmaktsbestämmelserna i 2 §, inskränker man ju också där detta område genom att säga, att »i den mån så finnes erforderligt för ernående av en fortlöpande kontroll över den allmänna prisutvecklingen» skall lagen tillämpas. Och man får väl vara tämligen övertygad om att, med den ivrigt kritiska uppmärksamhet, som man har och bör ha inom en demokrati, Kungl. Maj:ts handhavande av denna

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

lag icke minst från en av våra tidningar, där en av de ärade reservanterna för pennan, kommer att mycket ivrigt bevakas, vilket ju också är riktigt. Jag tror inte, att Kungl. Maj:t skulle ha någon möjlighet att här ens försöka hoppa över skaklarna, förrän det skulle bli ett rätt stort gny både inom konservativ och liberal press. Denna bevakning, så att säga, förefinnes ju alltid, och den kommer nog att bli synnerligen effektiv. Jag tror nämligen, herr Ohlin, på att den allmänna kritiken inom en demokrati har ett utomordentligt stort värde.

Den undantagsställning, som denna lag skall hava, är ju, som sagt, klart motiverad redan genom vad som säges i lagens § 1 och § 2, men den är ännu klarare understruken i propositionens motivering och sedermera i utskottets motivering. Det är tydligt att man måste ange gränserna för en fullmaktslag, när man skall skriva en sådan, men det är också dessa gränsmärken, som närmast falla i ögonen på folk. Om därför lagen skulle komma att extremt handhavas, kan man kanske bli benägen att resonera som så, att dessa två frågor, som här närmast diskuteras, nämligen den s. k. tvångskartelleringen och den s. k. nyetableringssparren, skola tillämpas så, att man praktiskt taget skall piska in alla i dessa karteller och att man skall mycket hänsynslöst spärra för all nyetablering inom såväl handel som industri. Men en sådan tolkning innebär ju ändå ett visst förgrovande av hur frågan faktiskt ligger till och en viss förfalskning av läget. Det gäller visserligen att diskutera spärrarna och gränserna, men man skall icke förutsätta, att man alltid hanterar lagen ute i dessa lagstiftningens gränsmarker, bara därför att det kan förefinnas ett behov av att gränsdragningen göres rätt vid.

Utskottet har, som bekant och som här också påpekats, gjort två förtydliganden i själva lagtexten. I det ena förtydligandet har man lämnat åt Kungl. Maj:t rätten att ge tillstånd att sälja och handla visserligen åt medlemmar av viss sammanslutning, men även åt sådana, som, utan att tillhöra någon sammanslutning, förbinda sig att ställa sig till efterrättelse de villkor, som uppställts i denna lag. Och just detta har Kungl. Maj:t, vilket man finner, om man läser motiveringen, från början till slut avsett. Utskottet har infört detta i lagtexten, och som vi nyss hörde har statsrådet och chefen för finansdepartementet icke haft något att erinra däremot.

Det andra förtydligande, som utskottet gjort, gäller just nyetableringssparren. Därvidlag har utskottet i full överensstämmelse med den tankegång, som finnes i propositionen, i lagtexten utsagt, att denna nyetableringsspärre blott skall förekomma »då särskilda skäl därtill äro». Utskottet har på detta sätt med all kraft understrukt nödvändigheten av att låta personer och företag finnas utanför sammanslutningarna i normala fall och att låta denna nyetableringsspärre, när den skall användas, blott tillämpas då alldeles »särskilda skäl därtill äro».

Det är ju icke bara så, att det är dessa ändringar i lagtexten, som äro av en viss betydelse för att göra saken tydligare, utan det är också så, att motiveringen till en fullmaktslag måste tilläggas en särskilt stor betydelse. Det är uppenbart, att vid andra lagar motiveringen icke kan hava samma stora betydelse som just vid fullmaktslagar, beträffande vilkas handläggning och tillämpning motiveringen måste tillmätas en icke avgörande men mycket stor betydelse. Och denna motivering säger ju i allmänhet rörande lagens tillämpning, att lagen skall begränsas till när den är erforderlig för priskontroll eller till när det är nödvändigt att tillgodose lagstiftningens syfte, och att dessa begränsningar, dessa föreskrifter eller dessa förbud icke skola kvarstå längre än som är precis nödvändigt på grund av de förhållanden som föranlett dem. Dessa allmänna uttryck i utskottets motivering är den kungl. propo-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

sitionen icke alls obekant med, ty det angives i denna tydligt och klart, att det är i undantagsfall som lagen skall behöva träda i funktion.

Går man så över till den del av lagförslaget, som diskuteras under rubriken nyetableringsspär, är tillämpningen därav ju redan begränsad i lagtexten genom att det där säges, att särskilda skäl skola förefinnas för dess tillämpning. Men denna nyetableringsspär begränsas också genom vad som säges i motiveringen till att blott få temporär giltighet. Nu kan man ju säga, att det fastän denna begränsning förekommer, dock kan förefinnas en viss risk för att företag på grund av en sådan nyetableringsspär kunna tvingas in i sammanslutningar, vilket knappast skulle vara önskvärt. Det nämnes i propositionen att ungefär 50 procent av våra industrivaror för hemmamarknaden tillverkas inom karteller av olika slag. Denna utveckling, som har skett i det »fria» näringslivets tecken och som alltså har kommit till stånd utan någon påverkan eller piska från statsmakternas sida, kommer säkerligen att fortsätta, på det viset att intressenterna, om de finna det med sina intressen öfvensstämmande att sammansluta sig för att uppehålla vissa priser, upprätta en sammanslutning. Och jag tror icke, att denna temporära nyetableringsspär kan i den punkten betyda någonting vid sidan av andra starkare krafter, då det med hänsyn till företagens egna egoistiska intressen anses förmånligt att sammansluta sig. I så fall kommer sammanslutningen till stånd var bönen förutan och trots all den kritik eller alla de fromma önskemål, som vi må ha här i riksdagen eller som vi må ha skrivit om i ett utskottsutlåtande. Detta betyder, som sagt, mycket, mycket litet gentemot de andra krafter, som drivit fram utvecklingen till den punkt, där den för närvarande står.

Just när det gäller produktionen, särskilt den industriella, har utskottet uppmärksammat, att vissa farhågor hysas, och utskottet har därför sagt, att utskottet, när det gäller önskvärda ersättningsindustrier, förutsätter, att man icke spärar möjligheterna för ett nyetablerande av sådana industrier. Det skulle ju vara orimligt att så göra. Det finnes dock icke i propositionen någonting, som talar för nödvändigheten av ett sådant uttalande från utskottets sida, men det tycktes ju vara nödvändigt att göra det för att lugna den opinion, som uppjagats, en opinion, som icke alltid dämpas av de sakkunniga krafter, som verka ute i svensk press.

När det gäller sammanslutningarna, så får kammaren lägga märke till den skillnad, som det finns mellan karteller eller liknande sammanslutningar och sådana sammanslutningar, som här åsyftas. När man här talar om sammanslutningar i lagens syfte, menas därmed blott en sammanslutning för att bilda underlaget för en viss prisöverenskommelse. Det gäller alltså icke att få folk in i sammanslutningar, som rymma en hel mängd andra bestämmelser, på vilka de existerande kartellerna visa en utomordentligt rik provkarta, utan lagen avser ju uteslutande den sammanslutning, som erfordras för att en prisöverenskommelse skall kunna komma till stånd utan att man beträder normalprisens väg. Och efter vad jag kan förstå — och därom äro vi ju allmänt ense — är en sådan prisöverenskommelse bättre än införandet av normalpris. Härvidlag säger utskottet liksom Kungl. Maj:t, att det gäller att icke gå utöver vad som är nödvändigt för ingreppets syfte. Vidare skulle dessa sammanslutningar hållas öppna för alla företag. Medlemmarna skulle till och med inom sammanslutningen, i motsats till vad väl hos karteller i allmänhet är brukligt, hava rätt att underskrifa de priser, som gälla på grund av prisöverenskommelse, för såvitt det icke skulle vara nödvändigt att under vissa förhållanden upprätthålla ett s. k. gemensambetspris. Dessutom skulle det även få finnas företag utanför sammanslutningen. Jag undrar därför om man kan gå ut till det svenska folket och skrämman det för en sådan art av sam-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

manslutningar som den här föreslagna, som är något helt annat än de karteller, som man anspelar på och försöker ge folk en föreställning om, då man talar om »tvångskartelleringen».

Med hela denna lag avses ju att man skall i så stor utsträckning som möjligt samarbeta med näringslivets organisationer. Stockholms handelskammare och Göteborgs handelskammare, som till utskottet ingåvo en gemensam skrivelse i denna fråga, erkände ju också däri uttryckligen att tvångskarteller under vissa omständigheter kunna vara behöfliga och, framför allt, att en nyetableringsspärre också under vissa omständigheter kan vara nödvändig. Jag ber att få anföra ur handelskamrarnas skrivelse, att de säga, att tvångskartellbildningar böra »icke annat än undantagsvis förekomma». Såväl i utskottets motivering som i propositionen förutsättes ju icke heller detta annat än i undantagsfall — alltså vad handelskamrarna redan ha givit på hand. Vidare säga handelskamrarna: »Vad nyetableringsspärre beträffar bör sådan av naturliga skäl särskilt undvikas inom de direkt produktiva näringsgrenarna.» — »Inom handeln kunna däremot möjligen, såsom erfarenheterna från världskriget gävo vid handen, kontrollåtgärder i form av auktorisation för handel med vissa varuslag erfordras för att förhindra att varudistributionen söker sig onormala vägar, som medföra en onödig fördyring av förnödenheterna och undandraga dem från den öppna marknaden. Sådana medel varom här är fråga böra emellertid användas med försiktighet och allenast då det gäller handel med varor, på vilka knapphet råder eller väntas, eller för bekämpandet av kedjehandel och andra kristidsföreteelser.» Efter en sådan motivering finner man det synnerligen egendomligt, när handelskamrarna ändock komma fram till det yrkandet, att »Punkt 1) i lagförslagets 2 § synes böra utgå». Man erkänner tydligen öppet, att nyetableringsspärren särskilt inom handeln kan vara nödvändig, och man erkänner till och med att tvångskartellering bör förekomma ehuru visserligen bara i undantagsfall.

Skillnaden mellan högerns reservation och folkpartiets reservation är ju den, att folkpartiet uti sin reservation har gjort undantag för lagens tillämpning beträffande produktionen, medan däremot högern vill ha bort hela första punkten i 2 § av lagen. När man erkänner, att det kan vara berättigat att använda punkten 1 inom handeln, har man ju inga invändningar emot själva tillvägagångssättet och själva principen. Men om man tillika säger, som för övrigt, vill jag minnas, folkpartiets talesman nyss gav uttryck åt, att om det skulle visa sig, att behov av utvidgade maktmedel, när det gäller produktionen, uppkommer »i något större antal fall, då men också först då kan det vara motiverat att ge Kungl. Maj:t mera vidsträckta befogenheter», så är alltså icke heller folkpartiet egentligen emot att även på denna punkt, när det har förekommit uti ett större antal fall att man behöver ingripa, ge Kungl. Maj:t en sådan befogenhet. Nu är ju meningen med lägen den, att man genom dess blotta existens skall kunna få till stånd de överenskomelser både med industriens män och med handelsnäs, som erfordras för erhållande av nödvändig priskontroll. Men man tycks förutsätta i folkpartiets reservation, att man icke skall gå till riksdagen och begära denna fullmaktslag, förrän man först konstaterat, att Kungl. Maj:t misslyckats i ett större antal fall att kontrollera prisläget i Sverige, med de oerhörda risker, som detta för med sig, risker som rent av kunna leda till en katastrof för det svenska prisläget, eftersom det ju i främsta rummet gäller mycket väsentliga varor. Först då man konstaterat detta misslyckande, skulle man, som sagt, gå till riksdagen och begära denna fullmaktslag. Men då kanske man, genom att den icke funnits i tid, redan har förorsakat landet utomordentligt stora besvärligheter.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Jag tror därför, att det är klokt av riksdagen att ge Kungl. Maj:t denna fullmaktslag med de begränsningar i densamma, som Kungl. Maj:t själv föreslagit och som utav utskottet understrukits. Med den förhoppningen att denna lag skall verka genom sin blotta existens och icke skall behöva tillgripas i någon besvärande omfattning, och i den förhoppningen tillika, att det skall bliva möjligt att under hägnen av denna lag med näringslivets män och organisationer på frivillighetens väg sluta de överenskommelser, som erfordras för att man skall kunna hålla den kontroll över priserna, som vi nog här i landet allmänt anse vara synnerligen önskyärd, yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr von Heland: Herr talman! Redan i samband med remissen av denna proposition till utskottet anförde jag på förekommen anledning en del synpunkter angående vissa grunder för normalprissättningen. Jag återkommer i dag till denna fråga, men jag vill först anmärka på den förändring utskottet gjort beträffande 2 § i prisregleringslagen. Det s. k. förtydligande, som utskottet gjort, och den ändring, som folkpartiet önskar, anser jag försämra lagen. Då första punkten i 2 § otvivelaktigt vid riktig användning skulle bliva av stort värde för vårt jordbruk, förvånar det mig högeligen, att till och med högern yrkar, att denna punkt skall utgå.

Herr Ohlin anförde, att han icke fann det vara något praktiskt behov av att gå så långt som Kungl. Maj:t hade föreslagit, och herr Ohlin påpekade, att man inte kunde påvisa, att det ej går att få nödvändig sammanslutning på frivillighetens väg, samt nämnde därvid som exempel kolpoolen. Det är givetvis mycket riktigt, att det kan gå lätt att ordna en sådan sammanslutning på frivillighetens väg, om det endast gäller ett fåtal näringsidkare, men lika självfallet är, att det är väsentligt svårare, ju flera näringsidkare det gäller. Vem som helst bör ju förstå, att om det exempelvis gäller flera hundra tusen jordbrukare, det är synnerligen svårt att lyckas med en sådan sammanslutning på frivillighetens väg. Man kan därför icke draga samma slutsatser beträffande denna lags verkan på industrien som på jordbruksnäringen.

Herr Ohlin sade sig vidare vara rädd för att en hel del sammanslutningar skulle önska hjälp av denna lag för att få hundraprocentig anslutning. Det var därför, som herr Ohlin hade gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag beträffande 2 §. Herr Ohlins rädsla är befogad. Det finns sådana önskemål, det kan man säga ifrån rent ut, men man får väl, när man skall taga ståndpunkt till denna fråga, ej utgå från teoretiska spekulationer, utan från vad som i praktiken är önskvärt. Jag vidhåller, att en statshjälp för att nå hundraprocentig anslutning till jordbrukarnas ekonomiska föreningar icke endast skulle vara ovärderlig för jordbrukarklassen utan även för samhället i dess helhet under nuvarande fasansfulla världskrig.

När det gäller jordbruket, är det väl så, att hela svenska samhället önskar, att Sveriges jordbrukare skola kunna få en skäligare levnadsstandard. Men inom andra intressegrupper vill man ogärna låta en bättre prisbetalning för jordbrukarnas arbete gå ut över den egna hushållskassan.

Inom jordbruksnäringen möts man sålunda av svårigheten att få ut ett tillfredsställande pris på produkterna och icke av svårigheten att få för högt pris. Jordbrukets föreningsrörelse, som statsmakerna till och med lämnat organisationsbidrag, har under hårt och dyrbart arbete försökt att genom utestängande av onödiga mellanhänder och genom införande av rationella arbetsmetoder utvinna ett bättre prisläge för jordbrukets produkter utan att detta skulle inverka vid köp av livsmedlen. För att visa vad i detta hänseende gjorts skall jag som exempel lämna några fakta från den viktiga

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
marknad, som man ofta i tidningspressen mycket okunnigt behandlar, nämligen konsumtionsmjölkmarknaden.

Förtrustningen av konsumtionsmjölkmarknaden har varit av synnerligen stor betydelse för nedbringandet av kostnaderna. Innan Mjolkcentralen började få grepp om distributionen i Stockholm, var gross- och butikshandelsmarginalen över 10 öre per liter mjölk. När 1 öre per liter mjölk i Stockholm betyder en miljon kronor, torde man förstå vikten av ett nedbringande av kostnaderna. Mjolkcentralen har under hela sin tid försökt att genom kartellbildning och inköp av företag centralisera driften och ordna distributionen på ett rationellt sätt. År 1932 sammanslöto sig de utanför stående jordbrukarorganisationerna med Mjolkcentralen i en förening, och enbart sedan den tiden ha 23 mjölkhandelsföretag nedlagts i Stockholm.

Var och en bör förstå, vad det betyder ur kostnadssynpunkt, att man ej nu har kvar bortåt femtio företag utan endast två, som dessutom endast driva fyra driftsplatser, där mjölken behandlas här i Stockholm. Tidigare hade så gott som varje grossist kunder i alla stadsdelar med långa körlinjer för små kvantiteter mjölk. Nu är utkörningen ordnad på bästa möjliga sätt med i huvudsak varje mejeri svarande för sin stadsdel. Driftkostnadsmarginalen har också trots högre löner m. m. sjunkit i stället för stigit och är nu 8 öre. Grosshandelsmarginalen är 3.86 och detaljhandelsmarginalen 4.14 öre per liter mjölk. Även inom detaljhandeln har man nämligen såväl till affärsidkarnas som till mejeriföretagens belåtenhet försökt ordna det hela så ekonomiskt som möjligt.

Det har bildats en kommitté för mjölkhandelns ordnande i Stockholm med omnejd, och denna kommitté har, herr Ohlin, framför allt ägnat sig åt nyetableringsärenden. Sålunda ha sedan år 1934 behandlats 796 ärenden angående nyetablering, och under denna tid ha avslagits 448 ansökningar om rätt till etablering av mjölkhandel inom Stockholm med omnejd. Trots att man på detta sätt sökt begränsa butikernas antal, ha ändå under de tre sista åren 176 butiker nedlagts på grund av för liten omsättning eller likvärdig anledning. Tyvärr har Konsum i Stockholm ej haft förståelse för detta arbete, utan gått sina egna vägar.

Ingen — möjligen herr Ohlin — kan väl påstå, att konsumenterna lidit av att det finns för få mjölkbutiker i Stockholm. I stället har väl den rationalisering, som ägt rum, varit till gagn för såväl konsumenter, affärsidkare, jordbrukarföretag som deras anställda därigenom, att driftsbesparing ägt rum. Det synes mig därför vara felaktigt, när herr Ohlin säger, att en laglig nyetableringsspärri icke behövs, ty denna spärri skulle vara ett gott stöd i nuvarande läge och även i det läge, som kan uppstå på grund av krisen, just för att kunna fortsätta rationaliseringen av mjölkhandeln.

På liknande sätt skulle jag, herr talman, kunna visa, att rationalisering även inom annan handel med jordbruksprodukter, särskilt slaktdjurshandeln, ingalunda varit ett medel för att åstadkomma obefogade prisstegringar, utan tvärtom ett medel för att i enlighet med statsmakternas önskemål kunna tillerkänna jordbrukarna det önskade bättre prisläget utan onödigt tryck på livsmedelskonsumenterna. Att en och annan grossist beklagar sig över sin minskade förtjänst, är ett tråkigt, men dock ofrånkomligt ont i en hård värld, där den stora massans intressen måste gå före en enskild persons. Att vidare risk föreligger, att enskilda eller grupper av personer söka att för egen vinning handla så, att de skada organisationernas berättigade och nyttiga arbete, är påtagligt, icke minst under en kristid. Det är därför, som vi hysa önskemålet, att den av Kungl. Maj:t föreslagna paragrafen skall vinna riksdagens bifall.

Slutligen vill jag även framhålla, att bestämmelser om tvångsorganisation

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

och nyetableringsspärren även ha synnerligen stor betydelse i ett par andra avseenden under en världskris som den nuvarande. Ur försvarssynpunkt önskar man sådan omflyttning av arbetskraften, att mesta möjliga antal vapendugliga medborgare bli frigjorda för försvarsmaktens behov. Tvångsorganisation och nyetableringsspärren med rationalisering av driften böra väl vara ett utmärkt medel härför.

Bensinbristen har visat, att det under en kris är nödvändigt att organisera transportmedlen för mesta möjliga sparsamhet med importerade drivmedel. Våra jordbruksekonomiska organisationer ha givetvis i eget intresse ordnat transporter på mest ekonomiska sätt. Alltjämt pågå dock synnerligen irrationella och i onödan bränslekrävande transporter just på grund av att en del jordbrukare ännu ej anslutit sig till organisationerna. Det borde väl vara ett stort allmänt intresse, att ett dylikt för samhället förlustbringande system under kristid eliminerades.

Även om monopol och truster — det är ju för många mycket misshagliga begrepp — kunna missbruka sin ställning, borde det därför under nuvarande krissituation och med hänsyn till de maktmedel mot missbruk, som statsmakterna lämna regeringen, ej mött någon gensaga, att den av regeringen framlagda lagen ograverat godtagits av riksdagen.

Med anledning av diskussionen om normalpriser önskar jag även framhålla, att jordbruksnäringen tyvärr i så gott som allt är beroende av statsmakternas stöd för att upprätthålla ett prisläge, som man anser skall vara tillräckligt högt för jordbrukarklassen. Vi ha sålunda ännu ej möjlighet att nämnvärt påverka prisutvecklingen, men förmoda, att åtminstone vid den nu inträdda krisen livsmedelskonsumenterna ha intresse av att tillerkänna jordbrukarna sådana priser, att produktionen stimuleras så, att varuknapphet ej inträder. Inom ett område ha jordbrukarna någon rörelsefrihet, och det är beträffande prissättningen för konsumtionsmjölk. Om priset på den av många älskade pilsnern stiger, betyder detta tydligen föga mot om den nyttiga varan mjölk fördyras ett par öre. Det synes mig viktigt att i nuvarande situation här inför riksdagen redogöra för läget och taga den debatt, som anses önskvärd i frågan. När frågan gäller normalpris, torde nämligen sakskalet vara avgörande och icke vad jag vill kalla Dagensnyheters-journalistik.

Finansministern ansåg, att priskalkyler icke alltid voro att lita på, och det kan man ge finansministern rätt i. Är det så, att någon icke litar på den priskalkyl, som jag nu kommer att anföra, är jag mycket tacksam för ytterligare diskussion för att penetrera frågan.

Att förse en storstad med mjölk och grädde är en mera komplicerad sak än mången tror. Jag skall icke i detta anförande — men gärna, om någon drar upp debatt i frågan — ta upp tiden med redogörelse härför, utan önskar endast påpeka, att för närvarande konsumtionsmjölkförsäljningen såväl i Stockholm som i Göteborg är förlustbringande med nuvarande minutpriser. Jag har i min hand en utredning, gjord av sakkunnig, opartisk person, som visar, att om man utgår från nuvarande produktmjölkpris och lägger på de utgående omkostnaderna för konsumtionsmjölk, så blir kostnaden för konsumtionsmjölken i Stockholm 28.47 öre och i Göteborg 27.45 öre per liter, alltså cirka ett halvt öre över minutpriset. Om nu någon här anser det oberättigat med ett högre mjölkpris i Stockholm och Göteborg, så anhåller jag, att vi nu få klara upp frågan och sålunda reda ut även detaljerna.

Det är icke heller oberättigade anspråk ur konsumentens synpunkt. Som ett exempel kan jag nämna, att i Köpenhamn är minutpriset för närvarande 40 öre per liter i glasflaska. Jag fick i går bekräftat av en ledamot i en kommitté, som nu är i Stockholm för att lära sig billigare distributionssätt i fråga

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
om konsumtionsmjölken, att jordbrukarna enligt Köpenhamnsnoteringen er- hålla fritt Köpenhamn för tuberkelfri mjölk 18 öre per liter. I Stockholm äro motsvarande priser 30 öre per liter glasmjök, 28 öre för annan mjölk, och jordbrukaren får för direktmjölk, alltså sådan mjölk, som kommer direkt och icke passerar något mejeri, 18—17 öre per liter, beroende på inom vilken s. k. zon från Stockholm räknat, som han bor. Jordbrukarna få alltså ungefär samma pris, men skillnaden i minutpriset är 10 öre.

När det i dessa dagar resoneras om normalpris, är det i regel livsmedels- priserna, som man hackar på. Jag varnar övriga samhällsgrupper för att under denna världskris gå alltför hårt mot landets alltjämt största samhälls- grupp. Det kan bliva obehagliga överraskningar, vilket även utskottet, som behandlar jordbruksstödet, bör beakta.

Även om lagförslaget icke minst ur principiell synpunkt kan inge betänk- ligheter, anser jag mig icke i nuvarande allvarliga tidsläge böra motsätta mig detsamma. Men jag vänder mig bestämt emot att just den del därav, som skulle kunna vara jordbrukets organisationer till gagn, lösbrytes och borttages samt yrkar därför bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Det syftemål, som det före- liggande lagförslaget är avsett att tjäna, är att sätta sådana medel i samhälls- myndigheternas händer, att man kan förhindra, att priserna på viktiga för- nödenhetsvaror springa upp på sådant sätt, som vi ha minne av skedde i åt- skilliga fall under förra kriget. Ingen kan opponera sig häremot, och jag har inte begärt ordet för att på något sätt göra några erinringar mot det syfte, som ligger bakom det föreliggande lagförslaget.

Jag begärde emellertid ordet, därför att vi inom den kooperativa rörelsen varit oroliga för att 2 § i det föreliggande lagförslaget, med den utformning, som den hade fått i den kungliga propositionen, skulle kunna tillämpas på ett sådant sätt, att även den konsumentkooperativa rörelsen skulle komma att tvingas in under de sammanslutningar, som det talas om i paragrafen, för att man skulle ha rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja vissa förnödenheter. Den verksamhet, som kooperativa förbundet bedriver, har, som herrarna torde ha sig bekant, en mycket stor omfattning. Förbundet har ju också en mycket stor anslutning. Vi ha nu i runt tal 650,000 medlemmar. Den verksamhet, som förbundet bedriver, har till huvudsyfte att till de till organisationen anslutna medlemmarna förmedla varor till billigast möjliga priser. Jag tror också, att jag kan göra gällande, att vi i denna vår strävan ha lyckats att påverka pris- bildningen i mycket stor utsträckning. Då hela vår strävan alltså kan sägas stå i full överensstämmelse med det syftemål, som det föreliggande lagförsla- get är avsett att främja, ha vi ansett det vara naturligt, att vi skulle ha möj- lighet att fortsätta vår verksamhet utanför en sådan tvångssammanslutning, som det här talas om.

Nu har emellertid utskottet förändrat paragrafen så till vida, att det nu icke är ovillkorligen nödvändigt att tillhöra viss sammanslutning för att yrkesmäs- sigt få köpa eller sälja. Det heter enligt utskottets förslag, att denna rätt »skall tillkomma endast den, som är medlem av viss sammanslutning eller som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor som i anledning av den- na lag uppställts för medlems rätt att köpa eller sälja». Med den omformule- ring av lagtexten, som utskottet har gjort, tror jag, att vi inte längre behöva hysa de farhågor, som vi förut verkligen hade anledning att hysa inför det föreliggande lagförslaget.

Till yttermera visso vill jag här erinra kammaren om att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet uttryckligen framhöll i sitt tal här i dag, att

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

man från regeringens sida hade all anledning att även i fortsättningen lita på att det fanns företagare inom näringslivet, som i kraft av den fria konkurrensen ville vara med om att söka hålla prisbildningen nere. I detta sammanhang nämnde han, att man i detta avseende vid sidan av de enskilda företagen kunde räkna med den stora konsumentsammanslutning, som finns här i landet och vilken, såsom han uttryckte sig, måste anses vara av mycket stor betydelse när det gäller att få lagstiftningen att verka i avsedd riktning.

Vi ha inom den kooperativa rörelsen haft vissa farhågor för att det med den föreslagna formuleringen beträffande nyetableringssparren skulle uppkomma svårigheter för konsumentkooperationen att starta nya föreningar och butiker. Detta skulle otvivelaktigt vara till ohägn för rörelsens utveckling. Jag vill i detta sammanhang endast bringa i erinran, att under förra världskriget sökte sig åtskilliga tiotusentals medborgare här i landet till kooperationen som medlemmar. När det då blev så många nya medlemmar på olika platser, blev det ju också helt naturligt, att rörelsen kom att utvidga sig i ett så hastigt tempo, som vi tidigare under någon motsvarande tidsperiod icke sett maken till. Det kan ju tänkas, om denna kris, varunder vi nu leva, blir långvarig, att vi komma att få vara med om något liknande. Då äro vi naturligtvis från den kooperativa rörelsens sida angelägna om att man icke godkänner lagar, som lägga hinder i vägen för oss att för tillgodoseende av våra medlemmars berättigade intressen öppna försäljningsställen på platser, där det finns tillräckligt många nya medlemmar för att ett försäljningsställe kan vara motiverat. Med den omformulering av ifrågavarande paragraf, som nu företagits inom utskottet, och med de förklaringar, som härtill lämnats såväl i utskottets motivering som under dagens debatt, tror jag icke, att man behöver hysa så stora farhågor.

Med anledning av att den föregående ärade talaren, herr von Heland, började sitt anförande med att uttryckligen säga ifrån att den ändring, som utskottet företagit i Kungl. Maj:ts förslag, innebär en klar försämring av lagen, kan jag dock icke underlåta att säga, att herr von Helands uttalande stärker mig i min uppfattning, att det fanns grundad anledning att vara orolig inför den formulering, som lagen enligt propositionen hade fått. I motsats till herr von Heland tror jag, att det är lyckligt, att man icke utan mycket vägande skäl därtill söker att tvinga in de olika företagen i en sådan sammanslutning, som det här är fråga om.

Herr von Heland motiverade detta sitt ställningstagande med att säga, att det var nödvändigt att få en hundra procentig anslutning bland landets jordbrukare till jordbrukarnas ekonomiska föreningar, och det är ingen, som har något att invända emot, att sammanslutningen blir hundra procentig, men jag tror, herr von Heland, att den hundra procentiga anslutning, som herr von Heland önskar på detta område, blir värdefullare, om den åstadkommes på frivillighetens väg än genom tvång. Jag rekommenderar alltså herr von Heland att i större utsträckning söka använda sig av den förra metoden för att nå det resultat, han åsyftar.

Herr von Heland använde en god del av sitt anförande till att tala om mjölkpriset, och han motiverade, varför det behövs ett högre mjölkpris än vad som för närvarande är fallet. Då han därvidlag gjorde en jämförelse mellan mjölkpriset i Stockholm och Köpenhamn, vill jag säga, att jag inte är okunnig om det förhållandet, att mjölkpriset i Köpenhamn är väsentligt högre än här i Stockholm. Jag har tyvärr inte nu den statistik till hands, som jag för någon tid sedan läste rörande förhållandena på detta område, men det framgick av siffrorna där, och det är kanske riktigt att i detta sammanhang erinra därom, att med det höga eller, kanske rättare uttryckt, tack vare det höga mjölkpris, som är rådande i Köpenhamn, är konsumtionen av mjölk per invånare väsent-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
ligt lägre där än här i Stockholm. Om man sedan undersöker, hur det förhåller sig med mjölkkonsumtionen i Finland, där mjölkpriset är åtskilligt lägre än här, finna vi där en väsentligt högre konsumtion av mjölk än vad som är fallet hos oss.

Dessa danska och finska förhållanden, som jag nu bara litet mera i förbigående berört, kunna ju säga något i detta sammanhang, men de höra å andra sidan näppeligen enligt mitt förmenande till behandlingen av det föreliggande lagförslaget.

Jag har med vad jag nu sagt givit uttryck åt den uppfattningen, att vi från kooperativa rörelsens sida ingenting högre önska än att vara med om att arbeta i det syfte som finansministern i sitt anförande talade om, nämligen att söka förhindra prisförhöjningar och på folkets stora nödvändighetsartiklar söka hålla sådana priser, att de icke kunna sägas vara annat än skäliga.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **von Heland** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag är helt naturligt fullt på det klara med att den siste ärade talaren och jag ha helt olika uppfattning i denna fråga, men jag ber ännu en gång att få poängtera, att vi för närvarande på frivillighetens väg hålla på att göra våra ekonomiska föreningar så starka som möjligt. Det torde emellertid icke vara den siste ärade talaren främmande, att vi härvidlag ha väsentliga svårigheter att kämpa emot, och detta icke minst därför att det gäller att få med så många. Det gäller ju flera hundratusen, och det är där, som vi ha svårigheterna.

Då det anfördes, herr talman, att kooperativa förbundet är så intresserat av att det inte blir någon spärr mot att öppna nya affärer, vill jag säga: nej, inte vissa gånger, men andra gånger är man det. Det är ju tvister litet då och då, när det gäller, att producentkooperationen vill öppna affärer, och då är det konsumentkooperationen, som önskar nyetableringsspärr.

Herr **Roos**: I den av mig väckta motionen har framställts yrkande om att punkt 1 i § 2 skulle bortfalla. Av de skäl, som angivits i motionen, vill jag särskilt understryka ett, som kanske icke i motionen tillräckligt belysts.

Jag avser det i motionen gjorda uttalandet, att det är fara värt, att det enskilda initiativet till nyskapande i och med förefintligheten av bestämmelsen i § 2 punkt 1 ansenligt skulle försvagas. En av orsakerna till den erkända ställning, vari den svenska industrien står i dag, är det nyskapande, som skett av svenska uppfinnare. Man har emellertid från många håll, jag tror även med visst fog, påstått, att detta nyskapande under de senaste åren avtagit. Jag tror emellertid icke, att detta avtagande beror på att det icke finns uppfinnare eller på bristande förmåga eller vilja hos dem. Det har helt andra orsaker. Orsaken är nog bristen på riskvilligt kapital. Det riskvilliga kapital, som förut i så rik mån möjliggjorde exploatering av uppfinningar, har så småningom minskats genom olika hämmande faktorer, och jag vill härvidlag särskilt fästa uppmärksamheten på de stora direkta skatterna. Den eventuella vinst, som man kan få genom exploatering av en uppfinning, blir, om man drar ifrån sjuttio procent till skatter, ganska ringa i förhållande till den risk, man löper, nämligen totalförlust av det investerade kapitalet.

Nu erbjuda enligt min uppfattning de rådande förhållandena, där fara för knapphet av varor nödvändiga för vår folkförsörjning föreligger, en särskild sporre för uppfinnare och för »riskkapital» att medverka till skapandet av nya förnödenheter eller till förbilligandet av sådana. Skulle nu införas ett stad-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

gande, att handel med vissa förnödenheter endast finge utövas av viss sammanslutning eller av dem, som förut idkat handel med sagda förnödenheter, föreligger enligt min uppfattning fara för att initiativet dör bort. Jag tror däremot ej, att förefintligheten av den enligt punkt 3 givna rätten för Kungl. Maj:t att fastställa normalpriser eller möjligheten att göra en frivillig prisöverenskommelse skulle motverka detta skapande, detta initiativ till pånyttfödande. Jag tror tvärtom, att detta — förefintligheten av ett normalpris — skulle innebära en eggelse att genom nya metoder, rationaliseringar, moderniseringar av maskinparken och dylikt söka få fram prisbilliga varor.

Beträffande den s. k. nyetableringssparren vill jag påpeka, att frågan härom eller rättare sagt frågan om etableringskontroll sedan länge stått på dagordningen inom detaljhandeln. Det är väl i viss mån känt, att en stor del av detaljhandeln i vårt land arbetar under mycket svåra förhållanden. Det finns inom de flesta branscher överflöd på detaljaffärer, och nya komma ständigt till. Detta åstadkommer givetvis vid oförändrad köpkraft en minskning av de enskilda företagens omsättning. Konkurrensen gör också, att vinsten minskas. Man har på den privata överenskommelsens väg — genom överenskommelse mellan leverantörer och detaljister — åstadkommit en viss etableringskontroll, som har skapat lugnare och bättre förhållanden inom vissa branscher. Avser den nu föreslagna etableringssparren att skapa sådana förhållanden? Jag tror tvärtom. Den avser motsatsen. Det kan befaras, att den avser att inskränka den kanske ringa vinst, som nu förefinns, och därigenom åstadkomma ytterligare svårigheter för detaljhandeln. Jag hoppas dock icke, att man vill generellt tillämpa den låga vinstprocent, som lämnas t. ex. våra cigarrhandlande.

Jag kan icke, herr talman, finna, att vägande skäl förebragts för bifall till punkt 1 i § 2, varför jag yrkar, att denna punkt i förslaget måtte utgå. Jag förmenar, att Kungl. Maj:t genom punkterna 2 och 3 samt genom de allmänna befogenheter, som föreligga enligt tidigare lämnade fullmaktslagar, har tillräckliga medel för att utöva en prisregleringskontroll över varumarknaden.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Då jag ber att få ta till orda i denna fråga är det min avsikt att tala om det väsentliga, som här föreligger till behandling, nämligen lagtexten. Diskussionen har i mycket stor utsträckning rört sig om motiveringen, och jag skall med en sorts tacksamhet erkänna, att jag i motiveringen återfinner åtskilliga av de synpunkter, som utvecklats i den av mig i ämnet väckta motionen. Men jag tillåter mig ändock vidhålla och mycket bestämt understryka, att motivering är en sak, lagtext en annan. Jag vill också säga, om det inte anses förmätet, att redan långt innan jag hade äran tillhöra denna församling, hade jag många gånger haft anledning att förvånas över den vikt, man i riksdagen fäster vid detta motiveringsskrivande, huru man är angelägen, då man står inför ett kinkigt problem, att hölja in det i allehanda blå dunster så att resultatet blir tillfredsställande för ögonblicket, men hur det sedan visar sig, att det går som det måste gå med en lag, nämligen att den tillämpas sådan som den är och att alla de där motiveringskonsterna snart äro bortglömda.

I det läge, som vi nu befinna oss i, har man en alldeles särskild anledning att ställa sig tvivelsam till betydelsen av en motivering, där utskottet »förväntar» och utskottet »förutsätter» varjehanda ting. Vi kunna så lätt komma i en sådan situation, som helt och hållet kullkastar alla dessa beräkningar. Jag måste erkänna, att jag skulle finna det vara mycket försvarligt, om en regering i ett sådant oväntat läge bortser från vad riksdagen »uttalat» och »förmänt» och »förutsatt». Jag skulle kunna gå därhän, att jag säger, att jag

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
förstode herr statsrådet, om han i en sådan situation ansåge det vara sin plikt att fullt ut vidtaga de ingripanden, som lagens *text* tillåter honom att göra.

Även ett annat påpekande vill jag redan från början göra. Jag måste bekänna, att jag bedömer denna lag från den förutsättningen att det är möjligt, att vi nu gå att skapa en anordning, som kommer att bli av mycket varaktig art. Jag lyckönskar de herrar, som kunna leva i den föreställningen, att det endast är fråga om ett litet övergående moln på vår himmel och att vi om något eller några år åter inträda i lugnare förhållanden, då vi kunna avskaffa denna lag och mycket annat. Det kan hända, att deras förhoppningar infrias, men för mig står det i detta läge klart, att vi med avseende på denna lag och även med avseende på andra förhållanden ha att resonera från den synpunkten, att det är möjligt, att vi nu hålla på att gå in i en ny tid, som kommer att bli av mycket lång varaktighet.

Slutligen ett tredje inledande påpekande. Det är lätt att få en klick på sig, och måhända är det åtskilliga ledamöter i denna kammare, som föreställa sig, att om jag uppträder, så är det för att rida någon sorts stelbent konstitutionell käpphäst. Man kan också få någon anledning till en förmodan i denna riktning, då man läser ingressen till min motion, som anför vissa konstitutionella synpunkter. Det är emellertid inte alls detta som det är fråga om i detta fall. Det väsentliga för mig är att här diskutera en väsentlig fråga, som måste upptagas i sammanhang med de rent ekonomiska övervägandena, den väsentliga frågan nämligen om hur medborgarnas ställning skall gestalta sig i detta land i förhållande till regering och riksdag.

Endast rent i förbigående ber jag att få rikta en gensaga mot herr statsrådets upprepade uttalande om att regeringen egentligen hade haft befogenhet att göra allt detta på egen hand utan att fråga riksdagen. Menas verkligen därmed att Kungl. Maj:t skulle ha rätt att införa ett organisationstvång på här föreslaget vis på egen hand? Detta skulle ha varit en intressant upplysning på den tiden, då riksdagen var sysselsatt med att diskutera frågan om organisationstvång i samband med föreningsrätt och allt vad därmed sammanhänger.

Vad nu själva sakfrågan angår, skall jag be att först få uppehålla mig något vid ett ämne, beträffande vilket det till min förvåning uppstått en sorts enighet inom utskottet, nämligen själva det ämne, som givit lagen dess namn, fastställandet av normalpris. Jag erkänner villigt, att normalpriset beteckna ett framsteg i förhållande till maximiprisen, icke så mycket därför att man icke kriminaliserat ett överskridande av dem, utan därför att det är en fördel, om det kan bli ett mjukare bedömande, en mindre stel tillämpning, litet mer hänsyn till de särskilda fallen o. s. v.

Här finns det dock plats för två erinringar. Man frågar sig för det första — och det vill jag betona, eftersom det inte sagts förut i debatten — om det inte vore rimligt att tänka sig, att man vid ett ingripande av så kännbar art på något vis i lagtexten talade om, under vilka förutsättningar man skall få taga detta steg, efter vilka grunder man skall fastställa normalpris, vilka slags varor man tänker på, överhuvud taget någon sorts begränsning av fullmakten eller en precisering av den. Vidare och för det andra får man inte glömma bort, att var gång man vill uppnå fördelen att i stället för den stela tillämpningen av en lag få ett mera individuellt avgörande, så ställes man inför det avgörande problemet att organisera det ingripande, som skall ske efter ett mera fritt skön på ett sådant sätt, att man får verklig säkerhet för att det blir jämnhet i behandlingen, att det inte blir godtycklighet, att inte främmande synpunkter få spela in och att inte, vilket vore det värsta, rent personliga hänsyn o. s. v. få göra sig gällande.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Vad är nu gjort för det ändamålet? Jo, för det första har man lämnat denna sak åt domstolarna. Det är ett sådant där vanligt patent, som man tillgriper i sådana fall, då man vill ha en rättvis prövning av saker och ting; därmed tycker man att allting är gott och väl. Men man får inte glömma, att domstolarna äro till intet nyttiga, om de inte få en verklig lag att hålla sig till, eller eventuellt någon något så när enhetlig fastän inte i lag uttryckt rättsuppfattning om hur det skall vara. Men här gäller det för domstolarna att avgöra, huruvida giltigt skäl föreligger eller icke föreligger för att överskrida ett normalpris. Vad ha de att hålla sig till vid detta bedömande, där så många olika synpunkter kunna anläggas? Om vi göra klart för oss alla de skilda överväganden, som herr statsrådet vid olika tidpunkter ägnat åt denna fråga, hur skola vi då kunna på allvar förvänta, att domstolarna skola kunna åstadkomma något enhetligt bedömande i dessa ting? Det är en illusion.

Det är också meningen, att mycket skall bero på de blivande priskontrollorganen. Det är på dem som hela systemet egentligen kommer att vila, ty talan kommer icke att föras annat än efter anmodan av dem, det är de som skola följa de individuella fallen. I huvudsak blir det sålunda beroende på dem, om man skall ingripa mot en affärsman och förklara: »Nu har ni tagit för mycket! Nu skola vi ta litet pengar från er och överlämna till statskassan!» Det är de, som skola handha tvångsmedlen, som omnämnas i första paragrafens andra punkt; det är de, som skola göra sig underrättade om näringsidkarnas rörelse och ekonomi och räkenskaper och allt sådant och på grundval därav träffa detta viktiga avgörande: »Min herre måste betala litet pengar till staten!»

Det förvånar mig, att det — när det gäller så utomordentliga ingripanden som desslikes till sina grunder inte alls äro reglerade av lagstiftningen — inte visas något intresse för hur de organ, som skola verka på detta vis, skola se ut. Ha inte herrar lantbrukare något intresse av vad det är för personer, som skola komma och titta på deras affärer och sedan förklara, att den mannen hade skälig anledning att överskrida normalpriset, men den mannen hade det inte, och att den förre alltså inte behöver betala, medan den senare måste göra det?

Jag går sedan över till den fråga, som diskussionen mest har rört sig om, nämligen det som är reglerat i första punkten, organisationstvång och nyetableringsspärr. Jag gör då först den reflexionen, att jag inte förstår, var till detta behövs. Det har anmärkts, att med normalpris eller rättare med hettet om normalpris borde det vara möjligt för Kungl. Maj:t att åstadkomma vad som åsyftas. Man gör med andra ord den invändning, som man ofta gör i juridiken, att det är tämligen meningslöst att så att säga hopa två olika slags tvångsmedel för ett och samma syfte.

Om man nu emellertid tänker sig in i de föreslagna anordningarna, ställes man till en början inför frågan om den s. k. nyetableringen. Till en del är det här fråga om en verklig nyetableringsspärr, d. v. s. Kungl. Maj:t meddelar en föreskrift att från en viss dag, den dag då föreskriften meddelas eller någon senare, skola inte några nya företag få startas. Det är detta som man i ordets egentliga mening har rätt att kalla nyetableringsspärr. Då får man lov att säga, att denna regel verkar en smula godtycklig och även osnidig. Man undrar, om sådana, som kanske någon gång för länge sedan och t. o. m. i mycket begränsad omfattning idkat en viss rörelse, skola vara skyddade, medan kanske andra personer, som fullkomligt lojalt kommit in i rörelsen något senare, skola vara »klippta». Utskottet har gjort oppositionen den tjänsten att peka på några verkligt ömtåliga fall, då det, utan att ge nå-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

got skydd i lagtexten, sagt sig förutsätta, att Kungl. Maj:ts befogenheter inte skola utgöra något hinder för lojala affärsöverlåtelser. Jag skall tillåta mig att gå ett stycke vidare. Hur blir det, om vi tänka oss dessa regler tillämpade på jordbruksproduktionen? En fader dör, och sonen ärver hans gård. Efter lagen är då sonens rätt att sälja spannmål och mjölk avklippt — han skulle väl då få lov att gå till någon myndighet för att få tillstånd. Det kan ju också inträffa, att en lantbrukare kan ha intresse av att sälja sin gård. Han får då se till att skaffa sig en köpare, som kan finna nåd inför myndigheternas ögon.

»Nyetableringssparren» innebär emellertid också en annan sak. Den tidpunkt, som lagen talar om, kan ju sättas bakom datum för förordningen, och denna kan sålunda riktas mot ett år, två år, flera år gamla företag. Jag frågar då, om man har glömt, hur noga man alltid hittills varit i svensk praxis med att det vid ingrepp i en bestående näring skall ges ersättning därför. Det finns inte ett ord därom i propositionen.

Så ha vi organisationstvånget. Man förvånar sig, då man läser om detta i propositionen och utskottsutlåtandet, att det tycks vara alldeles bortglömt, att man där har kommit in på ett lagstiftningssämne som för några år sedan — på den tiden då man ännu trodde på möjligheten att åstadkomma en laglig reglering av förhållandet mellan organisationerna och medborgarna — sysselsatte riksdagen år efter år och gav anledning till de mest djupgående och subtila utredningar. Har man numera inom justitiedepartementet glömt andra lagutskottets mödor? Har man glömt alla riksdagsdiskussionerna och kommittéutredningarna, då man här stryker ett streck över alltsammans och med ett penndrag etablerar detta organisationstvång? Har man inte haft känsla för att om ett sådant nu skall etableras, så är det ett ömtåligt lagstiftningsspörsmål, som upprullar varjehanda andra frågor?

Låt mig då peka på några saker! För det första vill jag uppkasta frågan, vilka organisationer det är, som vi här tala om. Vi ha ju hört, huru man från det ena och det andra hållet med en viss belåtenhet ser på denna anordning — vi hörde exempelvis herr von Helands stora förtjusning över tanken på den väldiga anslutning till jordbrukets organisationer, som skulle bli en följd. Liknande har man hört från många håll. Men, mina herrar, man resonerar här från en felaktig förutsättning. Man föreställer sig hela tiden, att detta tvång skulle etableras till förmån för de pooler, karteller, sammanslutningar o. s. v., som redan nu finnas och som man var på sitt håll är belåten med. Men man glömmer, att i det ögonblick Kungl. Maj:t blir missnöjd med en sådan sammanslutning, så dekretar Kungl. Maj:t att det skall bli en ny, och denna nya sammanslutning är det, som herrarna skola tillhöra för att få yrkesmässigt köpa och sälja vissa varor.

För det andra skulle jag vilja påpeka, att man här talar om överenskommelser, som skola slutas med dessa tvångsvis tillkomna organisationer. Man talar om att det skall göras allehanda saker på frivillighetens väg. Men låt oss se sanningen i ögonen och undersöka vad det gäller! Med hänsyn till de tvångsmedel, som Kungl. Maj:t har i sin hand, blir det ju inte fråga om överenskommelser i verklig mening, utan avsikten är, att Kungl. Maj:t dekretar de villkor, som dessa organisationer skola uppställa. Detta kommer fram, måhända genom ett litet misstag, då det i utskottets utlåtande talas om Kungl. Maj:ts för medlemmarna »givna pridföreskrifter». Detta är ingenting annat än dessa »överenskommelser», som på denna punkt händelsevis råkat få sitt rätta namn. Ja, organisationerna bli naturligtvis organ för statens ledning alltigenom, det är inte fråga om annat. Jag undrar över att man inte haft någon känsla av att det här vore en tacksam uppgift att försöka ordna organisations-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

problemet på det viset, att det bleve en skälig jämvikt mellan regeringen och de frivilliga krafter, som äro verksamma i dessa organisationer. Jag tillåter mig att draga upp en parallell, som jag tycker är talande. I detta samhälle ha vi sedan länge levat under en fruktbärande samverkan mellan stat och kommun. Detta har gått mycket bra, fastän man formellt lämnat ett mycket stort mått av frihet åt kommunerna. Vi ha nu kommit in i en ny tid, en tid, som kanske kräver att näringslivets organisationer få spela en roll, som kan jämföras med den, som kommunerna spelat. Då vore det en tacksam uppgift att reglera förhållandet mellan dem och staten så, att där bleve något utrymme för medborgerlig självverksamhet, såsom fallet varit i förhållandet mellan stat och kommun.

För det tredje frågar jag: har man inte haft någon känsla av nödvändigheten, då en tvångskartellering ordnas, av att förhållandet mellan medlemmarna och organisationerna regleras på så sätt, att det fastställes vilka rättigheter en organisation skall ha gentemot sina medlemmar, under vilka förutsättningar den med majoritetsbeslut skall kunna binda medlemmarna, i vilken utsträckning dessa skola bindas genom organisationens föreskrifter, vilka rättsmedel de skola ha gentemot oriktiga beslut av organisationerna o. s. v. Jag skulle kunna citera uttalanden av andra lagutskottets dåvarande ordförande om betydelsen av allehanda sådana regler på föreningsrättens område; jag kunde också åberopa den s. k. mammututredningen, som framlade förslag om lagstiftning angående yrkesföreningar och som likalades har betonat detta såsom ett grundväsentligt spörsmål. I propositionen är allt detta inte bara försummat — det är som om problemet inte alls hade uppstått.

För det fjärde frågas, vad det är dessa organisationer skola syssla med. Det ligger en begränsning däri, att det skall vara sådant, som syftar till kontroll över prisutvecklingen. Men vi få ju ha klart för oss, att det inte finns någonting i lagtexten, som hindrar att medlemmarna bindas i många andra hänseenden än vid upprätthållandet av ett visst högsta pris. Det har redan från statsrådsbanken sagts rent ut, att det kan bli fråga om upprätthållandet av minimipris också under vissa förhållanden — det gjordes visserligen reservationer, men det erkändes att det gick för sig. Och vad är det som hindrar att Kungl. Maj:t hänvisar yrkesidkare på ett visst område till en organisation, vars stadgar förbinda organisationen att driva sin produktion på ett visst sätt, i en viss omfattning, med inriktning på vissa varor o. s. v.? Vad hindrar att på denna väg en kontroll etableras över näringslivet i alla möjliga olika hänseenden?

För det femte frågar jag, vad som i propositionen är gjort för att trygga rätten till inträde i dessa organisationer. Återigen uttalanden i motiveringen! Det finns något sådant också i utskottsutlåtandet, men det är ett mycket enkelt uttalande. Om man sätter sig närmare in i saken, skall man nog finna, att det i själva verket är en mycket kinkig uppgift, som skulle ha krävt åtskilligt mycket mer tankemöda, att verkligen definiera vilka medborgare man vill tillförsäkra en absolut rätt att komma in i organisationerna.

Nu har ju utskottet försökt bättra på propositionens regler om organisationstvånget genom ett tillägg som — det får jag medge — undanröjer den sista av dessa betänkligheter, men inte heller någon annan. Det garanterar ju att inte folk obehörigen ställes utanför. Men jag vädjar till herrarna i utskottet: har inte detta blivit ett synnerligen otympligt, för att inte säga besynnerligt stadgande? Jag ber herrarna att noggrant uppmärksamma vad där står. Man skall inte, heter det, få yrkesmässigt köpa och sälja förnöden-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

heter, om man inte »förbinder sig att ställa sig till efterrättelse» vissa uppställda villkor. Och om man inte förbinder sig att ställa sig dem till efterrättelse, så straffas man, eventuellt med fängelse. Beträffande själva den omständigheten, att man skall förbinda sig, måste man uppställa vissa frågor. När skall förbindelsen anses vara avgiven? I vilken form? Hur länge skall den gälla? Men framför allt, mina herrar: det är enligt förslaget nog med att man *förbinder sig* — att man skriver under något papper förmodligen. Men om man sedan åsidosätter dessa förbindelser, ja, då har straffbestämmelsen alls ingen tillämpning. Det finns då kanske någon vitesklausul inom organisationen, som griper in, men straffbestämmelsen är ej tillämplig. Hur är det å andra sidan med hedningarna, som icke hava lagen, men som ändå göra vad lagen bjuder? Om någon medborgare skulle vara så god, att han utan någon förbindelse ställer sig till efterrättelse de givna föreskrifterna, hur går det för honom? Jo, han blir fast och åtalas och straffas. Jag begriper inte, om det tillåtes mig att säga det, varför man inte gjort så, att man uppställt såsom villkor själva *efterlevnaden* av dessa regler, och jag begriper inte, varför man ordnat på ett så besynnerligt sätt — som jag tror man har svårt att finna andra exempel på — att man kriminaliserar själva den omständigheten, att man icke avger en förbindelse. Jag kan således inte finna, att detta utskottets tillägg, om vilket för övrigt herr statsrådet yttrade, att det inte hade så stor betydelse, på något vis har förbättrat lagtexten.

Herr talman! Jag är angelägen att förklara, att om någon skulle förstå mina utläggningar därhän, att jag skulle vilja vara någon liberalismens Don Quijote eller att jag doktrinärt skulle vilja hävda individualistiska synpunkter på dessa frågor, så har jag blivit missuppfattad. Det har under diskussionerna om detta ämne talats om att det är angeläget, att näringslivets män få klart för sig, att de utöva en tjänst hos staten, en allmän tjänst, då de förse samhället med nyttiga varor. Jag är inte rädd för sådana tankar, utan jag sympatiserar livligt med dem. Det var principen för vårt gamla ståndssamhälle, att rikets borgerskap, som det hette, betraktades som Konungens och rikets tjänstemän, som utförde den viktiga tjänsten att förse riket med varor. Jag är alltså inte rädd för en sådan tankegång. Jag är inte heller rädd för organisationsväsendet. Jag är övertygad om att utvecklingen går därhän, att organisationerna i olika former skola accepteras och att de skola göras till nyttiga element i samhällslivet. Det är inte detta jag reagerar mot. Men vad jag starkt vill stryka under och vad som för mig är en oerhört viktig sak, det är fasthållandet vid den gamla grundsatsen i vårt samhällsliv, att då ingrepp sker gent emot medborgarna, skall det ske på legalitetens grund, genom normer, generella normer, som Konung och riksdag fastställa och som ge gränserna för vad den enskilde får och inte får göra.

Nu vet jag, att detta är ett otidsenligt tal. Jag vet, att man inte bara i de moderna diktaturerna, utan också på många andra håll har kommit därhän, att det viktigaste anses vara att ha en god och förnuftig regering, som handlar praktiskt och klokt med hänsyn till vad som är lämpligt i de särskilda fallen. Jag medger, att det ligger någonting i det, men i en sådan tid som denna är det angeläget att däremot framhålla och väga den gamla grundsatsen om att vi så långt möjligt skola skapa allmänna regler, som bestämma medborgarnas rätt och som de ha att hålla sig till.

Jag är rädd för den föreställningen, att regeringen och dess organ böra bli en försyn, som tar på sig att ordna allting för oss. Jag vet inte, om man vågar lita till dessa organ, som Kungl. Maj:t skall ha under sig och som skola övervaka allting och med underbart vaksamma argusögon skola se in i nä-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

ringslivets alla delar. (Jag tillåter mig ju hela tiden att resonera om lagen sådan den är och med de möjligheter till vida ingripanden på alla områden, som den öppnar, och jag bortser från utskottets förhoppningar om att den inte skall verka så långt.) Och vad regeringens ledning beträffar, vill jag visserligen betyga min fullkomliga tilltro till finansministerns goda vilja, men jag vågar bestrida möjligheten av att regeringen kan leda vårt ekonomiska liv så i alla enskildheter, i alla olika hänseenden, på alla områden som detta lagförslag och åtskilliga andra vid denna riksdag tyckas visa, att den tror sig om att kunna göra. Det är svårt för mig att tro, att krafterna kunna räcka till en sådan gigantisk uppgift. Till sist vill jag betona ännu en synpunkt. Frågan om att lägga varjehanda sådana här befogenheter på det ekonomiska livets område i regeringens hand, särskilt sådana befogenheter, som gå ut på att skipa rättvisa mellan olika medborgargrupper, olika konsument- och producentintressen o. s. v., den frågan har, som man ofta har sagt, kommit i annat läge i dessa parlamentarismens glanstider. Man säger, att då vi nu ha en parlamentarisk regering är det naturligt, att en sådan regering får större fullmakter. Jag tillåter mig däremot ställa ett annat resonemang. Jag tillåter mig säga, att det är dubbelt ömtåligt att lämna sådana befogenheter åt en regering, som i enlighet med det parlamentariska schema, som vi nu ha glidit in i sedan några årtionden, företräder *en* grupp av folket. Det kan inte fattas som ett oberättigat uttryck för misstroende, om man framhåller detta nu, då man påminner sig, hur regeringens chef i dessa allvarstider har funnit angeläget att med allt eftertryck erinra det svenska folket om att han inte bara är Sveriges statsminister, utan också ledare för ett parti.

Herr talman! Jag har i min motion tillåtit mig att yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition i den förväntan, att om det yrkandet skulle vinna bifall, det skulle finnas möjligheter att i början av nästa riksdag, eventuellt redan under denna riksdag, få fram ett förslag, som bättre tillgodosåge sådana synpunkter, som jag här har utvecklat. Men det yrkandet har inte vunnit någon anslutning i utskottet, och jag har ingen anledning att förvänta, att flera i kammaren reflektera på det. Under sådana omständigheter, herr talman, har jag intet yrkande.

Herr andre vice talmannen: Det föreliggande förslaget innebär ju en fullmaktslag, som liksom de flesta andra fullmaktslagar ger Kungl. Maj:t en ganska vidsträckt befogenhet. Utskottet förutsätter därför, att den inte alltför mycket skall behöva komma till användning och att den i huvudsak bör komma till användning för standardvaror eller större varugrupper. Den utgör tillika ett komplement till maximiprislagen, vilket smidigare än denna kan tillämpas i prisreglerande syfte. Den ger Kungl. Maj:t möjlighet att om så skulle behövas åsätta vissa varor ett visst pris, normalpris. Den ger även Kungl. Maj:t ett medel — något som jag för min del anser vara ännu viktigare — att komma till tals med och träffa överenskommelse med näringsorganisationer om vissa priser. Lagen är ju särskilt utformad med hänsyn härtill, och jag vill tro, att de farhågor, som här äro uttalade beträffande lagens ikraftträdande och tillämpning, skola visa sig i mycket hög grad överdrivna. Från denna plats och i denna kammare uttalades starka farhågor, när man med statens hjälp införde en viss organisation — många kanske ansågo den vara en tvångsorganisation — inom jordbruksnäringen. Nu är det inga, som göra gällande, att detta lett till skada för jordbruket och vårt land eller varit till ondo.

Det är givet, att när det gäller sådana lagar som denna, som komma till för att fylla en viss uppgift i en kristid, beror mycket på det sätt, varpå de tillämpas. Därför måste Kungl. Maj:t även tillämpa denna lag med stor för-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
siktighet och med urskiljning. Tillämpad på det sättet kan lagen säkerligen komma att fylla en uppgift och vara till gagn. Vi hoppas, att det med denna lag som hjälpmedel i huvudsak skall lyckas för Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse i de fall, där det behövs, med vederbörande näringsorganisationer inom industrien och handeln om sådana priser, som från olika synpunkter kunna vara skäligen under nu rådande tider.

Under sådana förutsättningar har jag för min del inte hyst så stora farhågor med hänsyn till denna lags införande. Till den som hyser sådana farhågor vill jag rikta den frågan: hur har man då vågat gå med på införande av de övriga fullmaktslagarna, förfoganderättslagen, maximiprislagen och en del andra lagar? Vilken regering som helst, som under en sådan tid som denna bär ansvaret, skulle säkerligen finna det nödvändigt att av riksdagen begära en viss befullmäktigad handlingsfrihet.

Utskottet har ju dryftat denna fråga mycket ingående. I lagförslaget är bara en liten ändring i en paragraf vidtagen. Jag anser för min del, att den innebär ett förtydligande och en viss förbättring. När denna paragraf första gången lästes i utskottet, begärde man förklaring på hur den punkten skulle tolkas, men man fick inte någon riktigt auktoritativ förklaring på den saken. Det var därför utskottet försökte få fram en lydelse på denna punkt, som skulle kunna tolkas av dem, som det berör, så att man inte skulle behöva vända sig till lagkunniga för att få en riktig tolkning av bestämmelserna. Finansministern har så vitt jag vet inte heller haft något att invända mot denna förändring, och det medel, som han behöver i sin hand för tillämpningen av dessa bestämmelser, får han säkerligen även med denna ändring. Beträffande tillämpningen har utskottet i motiveringen på flera ställen uttalat att lagen icke bör användas där det ej är nödvändigt. Ja, man kan säga, att utskottet i det avseendet gjort restriktiva uttalanden på flera punkter, och detta särskilt vad det gäller kartellerings tvång och rätten till nyetablering. Här har utskottet uttalat att utskottet utgår ifrån att befogenheterna enligt 2 § första punkten endast i undantagsfall skola behöva tillgripas och, i fråga om begränsningen av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet, att sådan rätt bör medgivas även den, som utan att vara medlem av viss sammanslutning ställer sig till efterrättelse av Kungl. Maj:t för dennas medlemmar givna föreskrifter.

De talare, som här haft ordet, ha ju också med undantag av herr Hertilz i princip givit sin anslutning till förslaget. Herr Ohlin, vars anförande jag med stort intresse åhörde, uppehöll sig mera vid tillämpningen av lagen än till dess principiella innebörd. Han kunde även godkänna det så när som på en enda punkt, där han ville hava en utvidgning. Herr Ohlins yrkande innebär ju att begränsningen enligt 2 § punkt 1 i lagen uti rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja ej skulle beröra sådan förnödenhet som företagaren själv tillverkar eller använder för sin tillverkning, och alltså i överensstämmelse med herr Ohlins m. fl. reservation. Men gav icke herr Ohlin själv svar på sin egen argumentering? Han framförde de invändningar jag skulle vilja anföra mot vad han här påpekat, nämligen att här kunde bli en ganska stor lucka, i det att den, som själv yrkesmässigt utövade en viss näring men köpte varor för egen tillverkning, skulle kunna köpa oändligt mycket mera än han egentligen själv behövde för sin tillverkning. Herr Ohlin hoppades emellertid, att inte detta skulle äga rum. Men var det icke en sådan där välvillig förhoppning, som man ofta uttalar, eller en förmodan, som man hyser, utan att härför kunna anföra några bevis? Vågar man anta lagförslaget i övrigt, då kan jag inte se, att man på den punkten bör hysa alltför stora farhågor.

De invändningar däremot, som av den siste ärade talaren restes mot lagför-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

slaget, voro av så omfattande och principiell innebörd, att jag icke nu vill söka komma med någon argumentering mot desamma. Det skulle väl ändå icke inverka på herr Herlitz ståndpunktstagande. Jag söker se denna fråga från praktisk synpunkt och med hänsyn till tidsläget och finner då att vi böra ta ståndpunkt, och fatta beslut, såväl till denna fråga som till andra, som inom kort tid kunna bli aktuella.

Med dessa ord tror jag, att jag har angivit den ståndpunkt jag har intagit gentemot professor Herlitz. Jag anser inte, att vi kunna vänta till en kommande riksdag med att fatta beslut i denna fråga. Mycket kunde inträffa, innan riksdagen år 1940 vore färdig att fatta ståndpunkt till en sådan fråga. Det kan vara nödvändigt, att Kungl. Maj:t har detta medel i sin hand redan före den tiden.

Herr von Heland hade ett yttrande, vari jag i mångt och mycket kan instämma. Det gällde emellertid ett område, där organisationer redan finnas men där en hel del stå utanför, vilka herr von Heland och jag förmodar samtliga, som tillhöra organisationerna, helst skulle se som medlemmar i dessa. Herr von Heland ville därför, att lagförslaget givits sådan avfattning att det givit möjlighet att tvinga de utanför stående in i organisationerna. Men nu är det ju så, att detta lagförslag inte enbart skall omfatta denna grupp av näringsidkare och företagare, utan det skall gälla hela näringslivet i landet, såväl industri och handel som jordbruk. Vill man inte införa något monopol — och det har ju i dag understrukits från statsrådsbänken, att det syftar man inte till med denna lag — ja, då bör man nog inte och vill man nog inte gå så långt som herr von Heland här åsyftade. Herr von Heland nöjde sig visserligen med att till slut yrka bifall till lagförslaget i den utformning det hade i den kungliga propositionen, men detta står inte i full överensstämmelse med innehållet i herr von Helands anförande, ty detta syntes mig, såvitt jag kunde avlyssna det rätt, syfta åtskilligt längre, ja, det tycktes syfta till att Kungl. Maj:t ovillkorligen skulle tillämpa denna lag. Men det är inte det, som Kungl. Maj:t begärt, utan det är endast att få den i sin hand och använda den, om det skulle visa sig nödvändigt.

I nuvarande läge, herr talman, anser jag mig böra yrka bifall till det föreliggande lagförslaget med den utformning det fått i utskottets förslag såväl till lagtext som motivering. Jag yrkar alltså bifall till den föredragna paragrafen i lagförslaget.

Herr Björnsson: Herr talman! Denna lag har ju inte, eller i varje fall inte primärt, ett socialt syfte, ett syfte att skydda de sämst ställda konsumenterna, då det för dem gäller att skaffa sig vad till livets nödortft oundgängligen hör, utan lagen har framför allt till syfte att skydda vårt penningväsen, som ju är en mycket viktig grundval för all samhällelig ordning. Det är därför begripligt, att man i samband med behandlingen av denna sak efterlyser synpunkter på den allmänna penningpolitiken och t. ex. går så långt som herr Nordenson och säger, att man borde haft denna lag till behandling i samband med behandlingen av principerna för vår penningpolitik. Ja, det låter sig naturligtvis säga, att det i och för sig skulle ha varit önskvärt, men det förefaller mig, som om herr Nordenson, om ock i väsentligt mindre grad än herr Herlitz för tillfället förbiser, att det dock råder ett världskrig eller i varje fall ett storkrig i Europa. Det är inte rimligt att begära, att regeringen skall framlägga sina förslag i den systematiska ordning, som tillfredsställer nationalekonomer och professorer vid ekonomiska institut. Nej, regeringen måste handla under nödvändighetens tryck.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Vidare vill jag göra en annan invändning mot herr Nordensons resonemang. Herr Nordenson sade, att genom penningpolitiska åtgärder, diskontoändringar, köp och försäljning av värdepapper och valutapolitik kan man nå det väsentliga i det man vill nå med denna lag. Till en början vill jag bestrida, att man någonsin kan detta. Men jag tror det kan vara skäl att redan nu erinra om att de hävdvunna uppfattningarna angående penningpolitikens möjligheter och de speciella penningpolitiska åtgärdernas effekt säkerligen behöva revideras. Jag kan höja diskontot, och därmed accelererar jag den pågående räntehöjningen. Jag kan förstärka effekten av en diskontohöjning genom att låna upp pengar i en eller annan form, men det är inte så säkert, att ett förhöjt diskonto i våra dagar ger samma effekt som det skulle ha gjort för några tiotal år sedan, alltså en allmän nedpressning av prisnivån. Alla de förutsättningar, mot vilka dessa penningpolitiska åtgärder tidigare varit riktade, ha ju blivit omkastade. Vi ha ju inte längre en fri valuta, vilket var en av de viktigaste förutsättningarna. Vi ha inte heller en fri prisbildning, vi ha överhuvud taget inte det liberalekonomiska system, som herr Herlitz kastade långtansfulla blickar tillbaka på för en stund sedan. Det är mycket möjligt, att en allmän räntehöjning nu kommer att accelerera prisstegringarna. Det stora flertalet av riksdagens ledamöter, även de, som inte äro intresserade i kohandel, äro säkerligen beredda att vid utmätande av jordbrukarnas priser ta hänsyn till en kostnadsökning, som härleder sig från ökade räntekostnader. Därmed är ju en av de väsentliga förutsättningarna för verkan av räntestegring på den inhemska marknaden undanryckt. Man kan naturligtvis säga, att valutapolitiken erbjuder andra och kanske i vissa avseenden bättre möjligheter. Om vi alltså i dag sålde dollarn för 3:20 i stället för 4:20, skulle det bli billigare att importera varor, men ett sådant underlättande av importen från förmodligen alla länder skulle ha en i vårt läge mycket oberäknelig verkan och i varje fall inte den verkan, som man avser att nå med denna lag.

Därmed får jag anledning att med några ord beröra den uppfattning jag har om denna lags syfte. Det är inte att generellt hålla priserna nere, utan det är att kunna på en eller annan punkt hålla tillbaka en prisstegring, som befinner orimlig, med den motiveringen, att om man släpper lös de prisbildningens vilddjur, som alltid leva sitt liv i djungeln, på ett håll, låter det bli en öppning i gärdesgården, följa så lätt andra med, och det blir mycket, mycket svårare att komma till rätta med dem.

Det har sagts tillräckligt mycket om skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas. Jag erinrar särskilt om att det är en ytterst obetydlig skillnad mellan herr Ohlins reservation och utskottets yrkande. Herr Ohlin är ju med på nyetableringsspärr, han är med på organisationstvång, då det gäller handeln, men inte då det gäller produktionen. Herr Ohlin är således på det klara med att under de förhållanden som nu råda kan det yppa sig en briljant möjlighet för den kedjehandel, som åtminstone de äldre av oss ha en mycket livlig, om också inte vacker minnesbild av från förra världskriget. Nu säger herr Ohlin, att det är mycket möjligt, att det inom kort kan visa sig uppstå företeelser av liknande art; man försöker kringgå det här, som herr Ohlin så vackert uttryckte sig. Han var rädd för att vissa näringsidkare skulle kunna tänkas missförstå lagens syfte och resonera som så, att om de bara sysslade med produktion, kunde de vid sidan därom driva litet jobberi. Detta, menade herr Ohlin, skulle man vara beredd på. Ja, herr Ohlin, på den punkten råder det en principiell skillnad mellan herr Ohlin och t. ex. mig, som företräder utskottsmajoriteten. Jag anser, att om en lag på detta sätt överhuvud taget skall ha någon mening, så skall den sättas in omedelbart, då

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

osunda företeelser uppträda, och den skall helst verka prohibitivt genom sin blotta existens. Jag delar herr Herlitz' uppfattning, att detta prisreglerande organ har en uppgift, för vilken egentligen kräves allvishet och allvetande, om man skall kunna sköta den fullt tillfredsställande. Jag är därför också på det klara med att det instrument, som det här gäller, måste begagnas med stor försiktighet, och jag tror också, att maskineriet läser sig, om det utsättes för den överbelastning, som skulle uppstå, om vi få en mycket framträdande varubrist. Då hjälper säkert inte något normalpris i världen, då få vi se gulascheriet och allt det där uppträda, i den mån det inte kan bemästras genom beslag och dylikt.

Man har sagt, att Kungl. Maj:t skulle ha så många andra befogenheter — man har pekat på de generella maximipris- och förfoganderättslagarna. Och det är ju riktigt. Men meningen med detta lagförslag är, att man skall slippa använda de där otypliga och hårt verkande lagarna, som äro som klubbor. Jag vill säga, att den nu föreslagna lagen i viss mån också ersätter en annan: ockerlagen. Man har ju här ett smidigare medel att mäta ut samhällets reaktion mot ocker, på det sättet, att en säljare får ta vinster, endast i den mån domstolen finner det skäligt. Jag kan inte förstå herr Herlitz' subtila resone-mang om domstolarnas svårigheter i detta fall. Det priskontrollerande organet skall fastslå ett visst normalpris. Det blir åklagarens sak att säga, om en säljare har överskridit normalpriset. Vad har sedan domstolen att döma om? Ja, domstolen skall fastställa, hur stor vinst som är skälig. Om det alltså föreligger en förseelse mot denna förordning, så kan det objektivt fastslås. Det blir bara en skälighetsprövning för domstolen att utmäta den accis, som staten skall ta på vad syndaren har försökt tillskanska sig utöver det fastställda normalpriset.

Ja, herr talman, jag har inte mycket att tillägga till vad den föregående talar- nade sade om denna lags förhållande till jordbruksregleringen. Jag vill bara säga några ord med anledning av att här sagts, att på jordbrukets område ha vi ju en reglering, som redan är färdig — det var visst herr Nordenson, som sade det. Ja, visst ha vi en reglering för jordbrukspriserna, men denna bygger ju på ett överskott av varor, och den har tillkommit i syfte att tillgodose jordbrukets behov av vissa minimipriser. Men vad det här är fråga om är ju det rakt motsatta. Här gäller det således att skydda penningmarknaden mot abnormt höga priser, inte bara på det industriella området, på hantverkets område o. s. v., utan naturligtvis också, då det gäller jordbruksprodukter. Om således herr von Heland i min frånvaro lagt i dagen stor förtjusning över detta lagförslag, sådant han ville tolka det, måste han ha avsett ett lagförslag med en helt annan syftning, ty detta lagförslag syftar till att förebygga oskäligt höga priser, och sådana kunna ju även jordbrukare vilja ta. Däremot hoppas jag, att det skall gå att vinna enighet om skäliga priser åt jordbrukarna i fortsättningen liksom under de närmast förflutna åren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag vill bara säga, att jag hade tillfälle delta i den förberedande behandlingen i utskottsavdelningen av detta ärende. Då jag gick från det sammanträde, där ett förslag till motivering lästes upp, mot vilket endast gjordes vissa obetydliga erinringar, så hade jag det bestämda intrycket, att det förslag, som framlagts från vår sida, betraktades som ett acceptabelt kompromissförslag. Jag har därför blivit litet förvånad över att man sedan i utskottet i viss mån gått fram efter partilinjor. Jag vill inte säga, att jag lidit någon större besvikelse, men det är en erfarenhet, som åtminstone jag personligen skall försöka draga den lärdom av, som kan vara möjlig.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Herr **Domö**: Herr talman! Det var med en viss förvåning som jag hörde, att finansministern anser, att det mest betydelsefulla i den föreliggande lagen är första stycket i 2 §. Finansministern skulle alltså tillmäta bestämmelserna om tvångskartellering och nyetableringsförbud större betydelse än normalpriserna. Jag hade det intrycket, när saken behandlades i utskottet, att där rådde en allmän uppfattning om att just normalpriserna och möjligheten att få dessa stödda genom frivilliga överenskommelser med organisationerna var det väsentliga i lagen.

Det förekom i finansministerns uttalande en viss, vanlig tillit till statsdirigeringen och tvånget via staten, som jag tyckte tog sig något väl stort rum. Finansministern uttalade sin förvåning över att reservanterna voro så rädda för att ingripa i näringslivet, när det gällde här föreliggande frågor, men hade i dagarna på ett annat område varit med om att föreslå långt gående åtgärder och ifrågasatt ingripande mot en hel näringsgren. Det var givetvis den motion, som från vår sida avlämnats beträffande jordbruksstödet och frågan om margarinet, som av finansministern åsyftades. Ja, det är alldeles riktigt, att vi finna frågan om vår smöravsättning vara av en särskild betydelse just nu. På grund av de handelssvårigheter vi råkat i har denna fråga kommit i ett sådant läge, att den måste tagas upp från helt andra utgångspunkter än som generellt gälla för övriga grenar av näringslivet, och den intar därför en undantagsställning. Vi ha från vårt håll aldrig hävdat, att icke samhället, där det föreligger särskilda omständigheter, bör försöka rätta till vad som behövs för att det hela skall fungera väl. Vi intaga alltså icke den principiella inställningen, att vi ingenting vilja göra, utan låta allt ha sin fria gång, men däremot ha vi den uppfattningen, att man ingalunda bör ingripa i onödan och att man bör betänka sig mycket, innan man går in för generella statsdirektiv. Därför tar jag finansministerns anmärkning med mycket stort jämnmod, och vi få väl tillfälle att återkomma till den frågan de närmaste dagarna.

Beträffande här föreliggande lagförslag kan man fråga sig: vad blir effekten av denna lag beträffande prisledning o. dyl.? Jag är nog av samma uppfattning som herr Björnsson, nämligen att lagens effekt på den *allmänna* prisnivån icke kommer att bli särskilt stor. Den kan givetvis avlägsna en del olägenheter som skulle kunna uppstå till följd av spekulationsköp, varför jag från mina utgångspunkter ingalunda vill motsätta mig förslaget om att fastställa normalpriser och söka hyfsa detta problem så gott sig göra låter. Men när man utesluter sådana viktiga frågor i detta resonemang som den herr Björnsson här tog upp, den om penningpolitiken, och en annan fråga, som också spelar en mycket stor roll, arbetskostnadsfrågan, drar jag den slutsatsen, att man med den här föreliggande lagen icke kan lyckas åstadkomma så värst mycket beträffande den allmänna prisledningen, d. v. s. att hålla prisnivån nere inom vissa bestämda gränser.

Finansministern sade ju också, att kalkylundersökningar och beräkningar om produktionskostnadspriset sällan leda till de lägsta priserna. Jag tror det är riktigt. Det kommer helt visst, när man skall överenskomma med sammanslutningarna om vad som bör vara normalpris, att uppstå en strävan att göra upp kalkyler som visa, att det av vederbörande företag eller sammanslutningar begärda priset ingalunda är i överkant utan absolut nödvändigt. Jag är inte så säker på att icke dessa kalkylundersökningar och normalpriser i vissa fall till och med kunna komma att medföra ett högre prisläge än vad som skulle behöva vara rådande, om man icke hade denna prisregleringslag. Men detta är givetvis sådana obehag och svårigheter som man får ta. Vad jag här talat om kom ju mycket tydligt fram i herr von Helands anförande, när han diskuterade några frågor, som ligga ganska långt på sidan om detta men som dock

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

ha en viss anknytning till den förevarande prisregleringslagen. Det gällde ju produktionskostnader för mjölken och kostnaderna för mjölkens distribuering i Stockholm.

Näringslivets frihet har ju sedan gammalt betraktats som ett styrkebälte för vårt land, och vi ha sannerligen icke skäl att i onödan avstå från den styrka näringsfriheten medför. Därför är det väl inte så underligt, att reservanterna icke vilja gå med på nyetableringsspär och tvångskartellering, när de anse, att dessa åtgärder icke nu äro nödvändiga. Vi ha inga överdrivna förhoppningar om verkan av normalpris och prisreglering, men ändå vilja vi vara med om att införa dem. Ty allt vad som är möjligt bör göras för att förhindra spekulation och jobberi med nödvändighetsvaror samt i möjligaste mån hejda onödig allmän prissfördyring. När emellertid även utskottet i övrigt haft den uppfattningen, att normalpriser och frivilliga överenskommelser äro det väsentliga, mena vi reservanter, att man icke bör gå till sådana tvångsåtgärder som att införa nyetableringsspär och tvångskartellering.

Jag vill bara i korthet framhålla att tvångskartelleringar säkert komma att ha en benägenhet att dröja kvar efter kriget i långt större utsträckning än vad man för närvarande tror. Genom bifall till första stycket i 2 § av denna lag kommer man att befämja en allmän monopolisering, och åtskilliga av anhängarna till bestämmelsen i nämnda stycke önska nog också tvångsorganisation. Att herr von Heland vill ha tvångsorganisation, är ju sedan gammalt bekant. Han drog ju nyss i härnad för detta mycket livligt, och han ville ju ha tvångsorganisation, därför att en sådan skulle medföra högre priser. Som herr Björnsson nyss alldeles riktigt påpekade, är ju denna lags syfte att hålla priserna nere. Finansministern vill alltså ha lagen från synpunkter, som äro diametralt motsatta dem, som herr von Heland gav uttryck åt. Vem som kommer att avgå med segern i den dragkampen, därom hyser jag ingen tvekan, och erfarenheten borde ha lärt även herr von Heland, att när det gäller dragkamp mellan de intressen, som herr von Heland företräder, och dem, finansministern företräder, avgår i regel finansministerns sida med seger. Det framgick ju också av herr Björnssons anförande, att han för sin del är övertygad om att lagen skall kunna bli ett medel att hålla jordbrukets priser nere. Man får väl snarare räkna med det än med att de genom lagen skola hållas uppe. Jag är ingalunda någon motståndare till organisation och allra minst inom jordbrukets område. Jag tror det är ett av våra bästa medel att hävda oss, men jag håller före att organisationen och den anda av solidaritet och ansvar, som bör ligga bakom den, bör uppnås på frivillighetens väg; helst icke genom lag. Skulle det gå därhän, att vi behöva få en organisation på jordbrukets område genom lag, må det ske vid ett annat tillfälle och i andra former än det är fråga om nu.

Alltså, herr talman, kommer jag till den slutsatsen vid bedömandet av dessa frågor, att man bör göra ett försök att genom normalpriser och genom frivilliga överenskommelser med organisationerna hindra oskäligen spekulationspriser, men regeringen har därvid redan sådana påtryckningsmedel till sitt förfogande, att man bör låta bli att också införa sådana tvivelaktiga medel som tvångskartelleringar och nyetableringsspär.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har ett djupt intryck av att man i denna debatt särskilt från oppositionens sida har använt mera våld än nöden kräver.

Jag vill erinra om något, som jag tror påpekats förut i debatten, nämligen att utskottets utlåtande framträder som en kompromiss, vari alla representanter och alla partier ha deltagit. När första särskilda utskottets andra avdelning åtskildes, voro åtminstone anhängarna av regeringspartierna livligt

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

övertygade om att det rådde fullständig enighet beträffande åtminstone allt väsentligt. Redan propositionens motivering är ju så mjuk i formuleringarna, att man från vår sida inte hade något behov av ytterligare förklaringar eller uppmjukningar, men med hänsyn till oppositionens betänkligheter gingo vi med på den i utskottets förslag gjorda uppmjukningen och trodde oss sedan vara på det klara med att det rådde enighet. Därför kommo reservationerna åtminstone för mig som en överraskning. Jag har nästan, åtminstone vad herr Ohlin beträffar, ett intryck av att hans reservation är avgiven mera i pedagogiskt syfte för att få möjlighet att i debatten ytterligare understryka vad utskottet sagt. Herr Domö sade nu senast — och herr Nordenson var förut inne på detsamma — att normalpriset är kärnpunkten i den här lagen och menade att finansministerns förklaring om att organisationen var huvudsaken skulle stå i strid mot detta. Ja, jag tycker det är underligt, att man från deras sida, som ha hållit så starkt på handelns och näringarnas frihet, trycker så mycket på att prissättningen är huvudsaken. Den organisation, som man är rädd för, skulle ju i främsta rummet skapa möjligheter för att man utan fastställande av normalpris skulle komma till prisöverenskommelser, men även om normalpriser fastställas, är det klart, att organisationen är nödvändig för att ge tillbörlig auktoritet åt normalprissättningen.

Det har här påpekats, att detta system är mera smidigt än maximipris- och förfoganderättslagen. Gent emot detta sade herr Nordenson: »Det är inte nödvändigt att tillgripa maximipriser och förfoganderättslagen. Regeringen kan gå in till riksdagen i varje särskilt fall.» Jag måste fråga, om inte det är en väl omständlig procedur och om det inte är bättre att ha ett smidigt redskap som kan användas i olika fall. Skall det vara bättre att krängla till systemet, vilket det väl måste betyda, om regeringen i varje sådant fall skall komma med en proposition till riksdagen? Det blir en större procedur och mera byråkrati på det sättet, och det är väl knappast önskvärt vid en reglering i en tid som den nuvarande, bortsett från att det också förutsätter att vi skola ha riksdagen samlad under hela den långa nya tid, som herr Herlitz hade i tankarna.

Man har ju också framkallat diktaturspöket här. Herr Nordenson och andra ha tryckt på att dessa tvångskartelleringar i så hög grad erinra om de anordningar man har i diktaturländer och som där ha lett till sådana ofria och olyckliga förhållanden. Jag är tacksam för att man här varnar mot att slå in på sådana vägar, men jag tycker det är onödigt att frammana sådana spöken i detta sammanhang. Demokratien bör ju också den ha möjlighet att i särskilt farliga tider rusta sig och skaffa sig vapen, som man icke anser sig ha rätt att tillgripa under lugnare förhållanden. Om det nu är fråga om tvångskartellering, vilket jag bestrider att det är, så är det ändå fråga om en tvångskartellering i ett alldeles särskilt fall, och det är inte fråga om ett sådant tvångsbindande av näringarna som förekommer i diktaturländerna.

Herr Nordenson erinrade också om förhållandena i Norge. Jag vill påpeka, att det i propositionen understrykes, att det icke är meningen att gå så långt som man i det demokratiska Norge har ansett sig kunna gå.

Jag blev förvånad, när herr Herlitz påpekade att man naturligtvis i sådana tider som dessa måste tillgripa kraftigare vapen än eljest, men tillade att de måste ha en legal grund: Det skall vara normer, fastställda av riksdagen. Det finns ett ordspråk som säger, att när djävulen ville att ingenting skulle ske, så tillsatte han en kommitté. Det förefaller mig, som om herr Herlitz ville använda dessa normer, denna legalitet, ungefär på motsvarande sätt som ett medel för att ingenting skall kunna ske. Om man begär att i en tid som den nuvarande riksdagen skall kunna sitta och dra upp nor-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

mer för alla regeringens förhävanden och åtgärder för att möta alla tänkbara nya situationer, då måste man ha i sikte, att ingenting skall kunna ske.

Herr Ohlin frågade, om det verkligen har kunnat uppvisas, att det inte går att samarbeta med frivilliga organisationer och att lita till de organisationer, som på frivillighetens väg kunna uppstå på de olika marknadsområdena. Ja, herr Ohlin måtte ha läst propositionen och utskottsutlåtandet dåligt, ty om jag inte har läst fel, är det väl i främsta rummet meningen att samarbeta med de frivilliga organisationer, som finnas. Men det har ansetts nödvändigt att ge dessa organisationer en auktoritet, som de kanske inte ha för närvarande.

Herr Ohlin sade sedan, att man inte skall tillgripa alltför många åtgärder i förväg; man skall göra ingripanden, när en fara föreligger. Ja, det låter nästan, som om herr Ohlin menade, att katastrofen skall ha kommit först, innan man ingriper. Jag tycker att alla erfarenheter, särskilt från förra kriget, där man ju ofta ingrep, då det var för sent, tala för att det är bättre att stämma i bäcken för att inte behöva misslyckas med att stämma i ån. Om man har en organisation i förväg, så kan den ju överblicka läget och bereda sig på vad som komma skall samt därigenom vara mera handlingskraftig, när dagen för ett ingripande kommer.

Herr Ohlins reservation åsyftar ju, att produktionen skall undantagas från den förfoganderätt, den fullmakt, som regeringen enligt denna lag skulle erhålla. Herr Ohlin medgav emellertid, att det i en framtid kunde visa sig nödvändigt att utsträcka denna fullmakt även till produktionen. Då kan man ändra sedan, sade han. Jag kan inte förstå, varför man inte skall kunna ha fullmakter i ordning redan i förväg, ty det är ju alldeles uppenbart, att som propositionen är lagd och som utskottet har skrivit, kan det inte vara meningen och inte vara möjligt att genom regeringsingripanden hindra den lojala produktion som förekommer. Jag vill i det fallet understryka, churu jag inte hört herr von Helands tal, att han tydligen missuppfattat situationen och att det knappast kan vara fråga om att på grundval av denna lagstiftning skapa en organisation för reglering av jordbrukets produkter, en organisation, som samtliga jordbrukare i landet skulle kunna tvingas in i. De fall, på vilka den bestämmelse herr Ohlin reserverat sig emot skulle kunna tillämpas, skulle utgöra rent camouflager för kristidsjobberier och gulascherier, och jag förmodar att herr Ohlin icke velat slå vakt om sådana företeelser. Under sådana förhållanden blir hans reservation på den punkten meningslös.

Han frågar vidare, om vi skola ge regeringen fullmakt att göra vad den vill. Även herr Ohlin åberopar Tysklands exempel. Jag vill påpeka, att i England, Frankrike och Norge har regeringen fått mycket mera vittgående fullmakter på endast några timmar eller några dagar. I vårt land ha vi nu suttit i tre månader och filat på dessa lagar, dessa medgivanden och dessa fullmakter. Vi ha gått igenom dem i detalj och sett till, att det inte har varit några hål i dessa lagar, genom vilka regeringen skulle kunna smyga in några befogenheter, som vi icke vilja ge den. Nog ha vi varit aktsamma, nog ha vi sett till, att det inte blir någon diktatur här i landet. Jag skulle tro att intet annat land har offrat så mycken tid och så mycken möda på att trygga just detta, som oppositionen slår vakt om.

Herr Ohlin sade till slut, att han icke misstänkte, att herr Wigforss har förberett någon sorts smygsocialisering. Man är ju tacksam för detta, men han riktade sina misstankar åt ett rent motsatt håll. Han trodde, att dessa affärsmän, dessa näringsutövare, skulle i kraft av en organisation, som man här vill skapa, åstadkomma en hundraprocentig organisering av sina med-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

lemmar, även av dem, som äro motståndare till sådana organisationer. Man möter alltså här en rent motsatt ståndpunkt mot den som företrädes av en del andra talare här, särskilt ifrån högern. Herr Nordenson, herr Domö och andra ha misstro emot regeringen, herr Ohlin har misstro mot affärsmännen. Det förefaller mig, som om de där båda synpunkterna skulle ta ut varandra. Om regeringen fullföljer en strävan och affärsmän och näringsidkare en rent motsatt, och om man vill skapa en lagstiftning, enligt vilken dessa mot varandra stående parter skola samarbeta, så borde ju resultatet bli en garanti emot överdrifter, vare sig åt det ena eller det andra hållet.

Herr Herlitz, vars långa föreläsning här ju inte framkallade det starka intryck som han kanske själv hade trott, menade, att vi hålla på att glida in i en ny tid och att den kommer att bli av lång varaktighet. Ja, jag vill inte alls bestrida att vi hålla på att glida in i en ny tid med nya problem och nya konstellationer, framför allt en tid av mycken farlighet, men jag hade väntat att herr Herlitz från detta skulle komma över till rekommendationer beträffande vad vi borde göra för att möta alla dessa farligheter och alla dessa problem. Om jag uppfattade hans långa föredrag riktigt, så hade han emellertid inte en enda sådan rekommendation. Han påstod visserligen själv, att han inte var någon individualistisk Don Quijote, som viftade bort allting med liberalismens hartass eller något i den stilen, men åtminstone mig kunde han inte genom sitt föredrag övertyga om att han inte var en sådan där individualismens Don Quijote. Jag tyckte det enda han hade att rekommendera var att man skulle, trots att man gled in i denna farliga tid, bara stryka över och gå vidare och lita till att allting klarar sig av sig självt. Jag har också ett bestämt intryck av att åtskilliga andra, som här talat emot utskottsförslaget och mot propositionen, äro fångna i samma liberalistiska föreställningar och att det är skugggrädsla, som har motiverat deras uppträdande i denna debatt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av herr von Heland, ett yttrande, som med förlov sagt var en smula oförsiktigt, ty om detta yttrande till äventyrs komme ut i pressen, så skulle stora massor av vårt folk få en alldeles felaktig uppfattning om den fullmaktslag, som det här gäller.

Herr von Heland talade med mycket stor förtjusning om jordbrukets speciella problem och om nödvändigheten av hundraprocentig anslutning till jordbrukets ekonomiska föreningar. För egen del är jag hundraprocentig föreningsman och har nog också drömt om hundraprocentig anslutning. Jag tillhör nämligen jordbrukets alla ekonomiska föreningar, och jag har varit med om att skapa en hel del av dem. Men trots min sympatiska inställning till detta föreningsväsende måste jag likväl konstatera, att det även på detta område i vissa trakter av vårt land förekommer fall, där man borde tillämpa det vackra och välkända uttrycket »att taga nödig hänsyn».

Jag har för inte så länge sedan varit i kontakt med en hel del representanter för den svenska jordbrukareklassen; det var inte mindre än omkring 300 småbrukare. För att klart belysa de fakta jag här talar om, nödgas jag också nämna den ort det gäller; det var uppe i Sundsvallstrakten. Där pågår en strid mellan olika jordbrukargrupper. De 300 småbrukare, som jag nyss talade om, nekade att ansluta sig till ett mejeri, som hade byggts däruppe. Av de uppgifter, som lämnades mig, fick jag den uppfattningen, att man hade gått ganska huvudlöst till väga, när man byggde detta mejeri, som kostade inte mindre än något över en halv miljon. Nu förstår jag mycket väl, att de, som

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

tagit initiativ till byggandet av detta mejeri och satt sig i spetsen för det, ha stora svårigheter att bemästra, och om det överhuvud taget skall lyckas dem att övervinna dessa svårigheter, behöva de kanske få med dessa 300 i sammanlutningen. Varför neka då småbrukarna att gå med? Ja, de göra det inte i obstruktion mot mejeriet, utan de göra det av ren självbevarelsedrift. Somliga av dem läto skrämma sig att gå med, men ångrade sig bittert, sedan de gjort det. Och varför? Jo, därför att de då få 10 öre mindre per liter för sin mjölk. — Ja, herr jordbruksministern skakar på huvudet, men jag har på ort och ställe fått veta detta. — Om det här hade gällt en grupp människor med ekonomiskt god ställning, så skulle jag nog ha sagt dem, att det var deras plikt att gå med i denna mejeriförening, men jag fick från flera håll den upplysningen, att det var ytterst illa ställt med deras ekonomi.

Jag skall anföra ett enda exempel ur högen. Där fanns ett hushåll med 12 tunnland jord. Familjen bestod av man, hustru, sex barn och två gamla orkeslösa föräldrar. De klarade sig nätt och jämnt tack vare det mjölkpris de kunde få vid direkt försäljning, 25 öre per liter. Men om de skulle tvingas in i mejeriföreningen och finge så mycket mindre betalt, som de upplyste mig om, så var hufvudern fullt på det klara med att han inte längre kunde sitta kvar på gården. Samma är förhållandet med många andra av dessa småbrukare.

Trots det stora intresse jag hyser för jordbrukarnas föreningsverksamhet måste jag efter dessa upplysningar säga mig, att det förekommer fall, där nödig hänsyn måste tagas till personer, som inte vilja ansluta sig. Jag har velat framhålla detta, emedan herr von Heland tycks ha fått den uppfattningen, att möjlighet nu skulle föreligga att få in alla jordbrukare i dessa föreningar med eller mot deras vilja.

Medan jag har ordet, tillåter jag mig rikta en hemställan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet från dessa 300 småbrukare. Jag är inte direkt ombedd att göra det, men indirekt blev jag det. Kungl. Maj:t har ju möjlighet att befria vissa områden, där så kan vara av behovet påkallat, från tillämpning av hälsovårdsstadgan. De 300 småbrukare, som jag talat om, hade ingivits den föreställningen, att det till följd av pastöriseringslagen skulle bli omöjligt för dem att fortsätta med sin direkta mjölkförsäljning. De sade mig, att de skulle skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om dispens från denna lag. Jag vet inte, hur långt frågan har avancerat. Nu kan ju givetvis svaras, att medicinalstyrelsen här har det avgörande ordet; i samband med denna pastöriseringslag, som man håller så styvt på där uppe, utfärdade medicinalstyrelsen en kungörelse, där det talas om vikten av att ha präktiga ladugårdar för att på så sätt få bästa möjliga kvalitet på mjölken. Det heter där bl. a., att om kobåset har en bredd av en meter och så och så många centimeter, har man en viss garanti för mjölkens kvalitet. Om kokrubban har en viss höjd i centimeter, innebär detta också en viss garanti för en god kvalitet, och om gödselrännan har ett visst djup, en viss bredd och en viss lutning, ligger även däri en viss garanti för prima kvalitet på mjölken.

Ja, när jag läste denna kungörelse, blev jag synnerligen förvånad, och jag drog den slutsatsen, att det inte måtte finnas några praktiska människor i medicinalstyrelsen, i varje fall ingen jordbrukare, ty då skulle dessa centimetermått knappast ha kommit med i förordningen. Är det överhuvud taget någon som tror, att om våra ladugårdar och stallar hade de föreskrivna måtten, detta skulle erbjuda någon garanti för god och prima mjölk? Nej, mina herrar, det är inte därpå det beror. Sköter man inte djuren på rätt sätt, kan man ha hur fina stallar som helst utan att resultatet därför blir bättre. Jag skall tillåta mig anföra ett exempel på motsatsen. En granne till mig har ett stall, som är nära hundra år gammalt, men det oaktat har han av den mejeriförening,

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

som vi båda tillhöra, fått diplom för prima kvalitet på den mjölk, som han levererar. Detta stall har endast två smala fönster, det är inte cementerat och håller säkerligen inte de centimetermått, som medicinalstyrelsen föreskriver. Trots detta har han emellertid, som sagt, i likhet med många andra av trakstens jordbrukare fått denna utmärkelse för prima kvaliteten på mjölken.

Anledningen till att jag bragt denna sak på tal är den, att det uppe i Sundsvallsdistriktet finnes en viss veterinär, som håller ytterst strängt på att småbrukarna skola bygga om sin stallar för att få rättighet att sälja mjölk direkt till konsumenterna. En annan veterinär har en annan uppfattning och säger, att det betyder inte så mycket, hur ladugårdarna äro beskaffade; huvudsaken är, att man sköter djuren på rätt sätt och att de äro reaktionsfria.

I händelse det alltså skulle komma en petition från småbrukarna däruppe, hemställer jag till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att ta all den hänsyn till dem, som överhuvud taget är möjlig.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr von Helands mycket uppseendeväckande anförande, men innan jag kommer till det, vill jag rikta en replik till herr Sjö Dahl, som i sitt anförande nämnde något om att jag skulle ha gjort mig skyldig till svår demagogi. Jag skall inte ingå på den saken, utan endast göra den lilla observationen, att det förefaller mig, som om herr Sjö Dahl mot vanligheten visade en viss brist på sinne för humor. Jag vill vidare rätta en uppgift, som herr Sjö Dahl lämnade, för att det inte må sprida sig någon oriktig uppfattning rörande det svenska näringslivets organisationsförhållanden. Herr Sjö Dahl nämnde, under hänvisning till propositionen, att den svenska industrien till 50 procent skulle vara organiserad i karteller eller andra sådana sammanslutningar. Detta är en liten i och för sig ganska förklarlig missuppfattning av den uppgift, som står i propositionen. Det råkar vara så, att jag är ordförande i den kommitté, som lämnat denna uppgift till propositionsskrivaren, och jag kanske får nämna, att uppgiften hänför sig till att nära 50 procent av industriens produktionsgrenar äro i sådan grad försedda med sammanslutningar, att dessa sammanslutningar — eller dominerande företag — kunna antagas ha väsentligt inflytande på priserna. Däremot innebär det givetvis inte, att inom dessa områden alla näringsidkare tillhöra sammanslutningar. Tvärtom, i många av dessa branscher är det så, att en tredjedel eller mer av näringsidkarna stå utanför varje sammanslutning. Där finnes alltså ingen tvångsmöjlighet att pressa in utomstående. Herr Sjö Dahl kan således inte i detta förhållande, att det finnes vissa organisationer, som äro ganska stora, åberopa något skäl för att man här skulle använda en helt annan metod, nämligen tvångsmetoden.

Men herr Sjö Dahls huvudargument var egentligen det, att enligt hans mening den ståndpunkt jag företräder skulle innebära, att *först* skall man låta Kungl. Maj:t misslyckas, i ett stort antal fall med oöverskådliga faror för prisutvecklingen i landet, och *sedan* skall man eventuellt göra något. Även där tror jag det föreligger ett litet missförstånd. Den ståndpunkt, som jag företräder, innebär inte alls, att Kungl. Maj:t skall underlåta att ingripa. Den innebär, att Kungl. Maj:t får lov att ingripa med de andra metoder, som finnas, med maximipriser, normalpriser, reglering av utrikeshandeln, och eventuellt lagstiftning i det särskilda fallet. Skulle det i ett större antal fall visa sig, att sådana ingripanden äro opraktiska — ehuru de givetvis äro möjliga och lika effektiva ur prisövervakningssynpunkt — kan man i enkelhetens intresse även överväga att utsträcka fullmakten, men först sedan det visat sig, att det blir ett stort antal fall, där dessa andra medel inte fungera till belåtenhet.

Jag ber att i detta sammanhang få uttrycka min tacksamhet till herr von

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Heland, som på ett utomordentligt sätt gav exempel på det berättigade i de farhågor, som jag tillät mig till kammaren framföra. Herr von Heland uttalade nämligen, att § 2 mom. 1 i denna lag skulle varit av allra största värde för landets jordbrukare, om det fått stå oförändrat. Observera, att herr von Heland menar, att även i sitt förändrade skick kan bestämmelsen vara till stor glädje för landets jordbrukare, inte för att hålla ner priserna — herr von Heland är inte känd för att vilja hålla priserna på jordbruksprodukter nere — utan för att hålla uppe priserna! Nu skall jag här inte alls ta upp någon debatt om jordbrukspolitiken eller gå in på frågan, i vad mån priserna på landets jordbruksprodukter äro för höga eller för låga, utan jag vill endast understryka, att denna lag är ett led i prisövervakningen och alltså avsedd att *förhindra* viss prisstegring. Det är alltså uppenbart, att herr von Heland efter att ha läst motiven i propositionen och utskottsutlåtandet och efter att ha åhört debatten i alla fall menar, att denna lag skall kunna användas för att hålla uppe priserna eller för att åstadkomma sådana sammanslutningar, att dessa i sin tur kunna hålla uppe priserna. Jag konstaterar sålunda, att det onekligen föreligger en viss samstämmighet, när herr von Heland uttalar, att herr Ohlins rädsla är befogad.

Det förefaller mig emellertid uppenbart, att både Kungl. Maj:t och utskottet ha menat något annat än herr von Heland åsyftar, och jag får därför i sanningens intresse lyckönska utskottet till att genom dessa förändringar, som man här vidtagit — efter vad herr Åkerberg nyss upplyste, i kompromissyfte — ha uppnått betydligt bättre garantier än som förut funnos mot att herr von Helands avsikter vid något senare tillfälle skulle kunna komma att läggas till grund för handlingssättet. Men jag ber få understryka, att om man vill känna sig lugn på den punkten och inte delar herr von Helands mening, så finnes det ett effektivare sätt, nämligen att begränsa fullmakten till de områden, där det sannolikt kan föreligga ett praktiskt behov, men inte utsträcka fullmakten vidare.

Herr Domö uttalade, att man inom landets jordbrukarekretsar inte skulle ha för stora förhoppningar i den riktning, som herr von Heland här antydde, därför att det visat sig, att när det blir en dragkamp mellan dessa intressen och dem, som finansministern företräder, vinna alltid de senare. Jag vill därtill säga, att det i många fall kanske kan förhålla sig så. Jag vill inte uttala mig om hur det går, när man drar åt olika håll, men det finnes ju tillfällen, när man drar åt samma håll. Det finnes ju möjlighet till något som kallas »kohandel» vilket förekommit förr, d. v. s. det kan hända, att det i en viss situation befinnes önskvärt för mäktiga intressen att t. v. dra åt samma håll. Jag tror därför, att herr Domös påpekande inte ger anledning till minskade farhågor för att mäktiga organisationer kunna komma att försöka koppla in denna lag för att uppnå något, som i själva verket avviker från vad lagen egentligen är avsedd för.

Emellertid är jag, herr talman, med anledning av en från två eller tre håll — herr finansministern samt herrar Björnsson och Åkerberg — uttryckt förvåning över att här framkommit reservationer, tvungen att säga ett ord om den saken, ehuru jag annars, i likhet med herr Sjö Dahl, skulle funnit det onödigt att upptaga kammarens tid med detta förhållande. Den enda väsentliga punkt, där det, såvitt jag kan erinra mig, förelåg en kompromisstanke i de förslag, som väcktes inom utskottet och som ledde till förändring i propositionen, var § 2 punkt 1, där majoriteten lade in detta, att inte endast medlem av viss sammanslutning skulle ha rätt att köpa eller sälja, utan också den, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse de villkor, som enligt denna lag utfärdas. Det var en ledamot av andra kammaren, som i utskottet framlade detta för-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
 slag, och han menade, såsom han själv sedan betygade, att sådan rätt skulle tillkomma den utomstående, som ställde sig villkoren till efterrättelse. Men vad inträffade sedan under utskottsbehandlingen? Jo, när detta skall kommenteras i utskottets motivering, skriver man i näst sista stycket på sid. 9, att utskottet i förtydligande syfte sålunda anser lämpligt att det i lagen ut-säges, att Kungl. Maj:t inte *skall* utan *bör* medge sådan rätt etc. Med andra ord: man vill lämna Kungl. Maj:t fria händer att icke ge utanför stående denna rätt. Majoriteteten tar med ena handen tillbaka allt som man givit med den andra. Det viktigaste medgivandet togs alltså tillbaka. Att i denna situation även de, som från början hade en annan uppfattning än utskottsmajoriteten, måste ha fria händer, förefaller mig alldeles uppenbart.

Till herr Gränebo skall jag endast säga, att hans farhåga för att producenterna skulle börja jobba i sådana varor, som de själva behöva i viss utsträckning, men kunde köpa i större utsträckning, nog är överdriven. Och skulle det i praktiken visa sig, att dessa farhågor äro berättigade, finnes alltid möjlighet att göra ett litet tillägg i lagen, om den får den lydelse, som av mig och andra har föreslagits; ett tillägg om att rätt att yrkesmässigt köpa eller sälja sådana förnödenheter, som man använder i sin tillverkning, ej får utnyttjas i större omfattning än som erfordras för denna tillverkning. Då stoppar man till det hålet. Det är en mycket enkel teknisk förändring, som emellertid är onödigt att vidtaga, innan behovet påpekats.

För övrigt gläder jag mig åt herr Gränebos tydliga avståndstagande från herr von Helands ståndpunkt. Skälet var emellertid inte — och det vill jag understryka — att herr Gränebo i och för sig hade så mycket emot att denna lag användes efter herr von Helands linjer beträffande jordbruket, men eftersom lagen gällde även industri och handel, var han inte med om att den skulle användas i monopoliseringssyfte.

Herr Björnsson uttalade, att detta skulle vara ett mjukare medel än de andra, som Kungl. Maj:t har till sitt förfogande, t. ex. maximipriser. Jag har svårt att förstå detta. Om Kungl. Maj:t i påtryckningssyfte har i bakgrunden denna makt att åsätta maximipriser, normalpriser o. d., är detta väl ett mjukare medel än tvångssammanslutningar. Men jag säger: antag, att det inträffar ett fall, där Kungl. Maj:t inte genom allmän påtryckning får till stånd sammanslutning, där det således är någon part som tredska! Skulle det verkligen vara så allvarligt att i det fallet åsätta maximipris? Är det detta, som herr Björnsson är så rädd för — att Kungl. Maj:t mot en uppenbart treds-kande part skulle åsätta maximipris? Skall man för att slippa detta ge Kungl. Maj:t en sådan vidsträckt fullmakt, som det här gäller? Jag hade vid behandlingen av maximiprislagen verkligen inte känslan av, att det var meningen, att lagen inte skulle kunna användas ens i en sådan situation.

Till sist vill jag beträffande herr Åkerberg säga, att han uppenbarligen har rätt i att mitt misstroende här inte vänder sig mot att Kungl. Maj:t skall försöka någon smygsocialisering, utan mera mot att organisationerna om något år skola kunna komma och begära det ena eller andra, som är möjligt med tilllämpning av denna lag. Men jag kan inte förstå hans resonemang, när han säger, att om högern misstror Kungl. Maj:t och herr Ohlin misstror organisationerna, så kunna dessa två slag av misstro ta ut varandra. Ty om det ena slaget är mindre befogat, är ju därför inte det andra på något sätt försvagat!

Herr Åkerberg säger också, att man behöver ge de frivilliga organisationerna större auktoritet. Javisst, men det kan Kungl. Maj:t göra genom att på frivillighetens väg göra dem mera omfattande.

Ja, till sist säger herr Åkerberg, att man väl inte i en fråga som denna skall använda mera våld än nöden kräver. Jag vill därtill svara, att det är just där-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

för att jag har den uppfattningen, att man inte skall använda mera våld än nöden kräver, som jag menar, att fullmakten inte bör göras vidsträcktare än som erfordras. Och så hänvisar herr Åkerberg till England, Frankrike och Norge, där regeringarna ha vidsträcktare fullmakter. Nåväl, England och Frankrike befinna sig som bekant i krig. Det gör lyckligtvis inte Sverige. Och vad Norge beträffar, tror jag att det varit ganska stor enighet i utskottet om att man, med all aktning och beundran för vårt broderland, ingalunda på detta område kan ställa upp det som exempel, och det är just därför som både majoriteten och minoriteten i utskottet intagit en annan ståndpunkt än den norska. Hänvisning till andra länders förfaringssätt tycker jag alltså inte kan användas som skäl för en ståndpunkt, som icke ur andra synpunkter förefaller motiverad.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag känner mig uppkallad av att här under debatten från två håll framkommit uttryck av förvåning över att reservanterna inte anslutit sig till utskottsmajoriteten, utan gått sina egna vägar. Jag vill då säga, att jag har den bestämda uppfattningen, att vi reservanter mycket klart både faktiskt och formellt redogjort för vår ståndpunkt. Vi ha vid upprepade tillfällen understrukit vår obenägenhet att gå med på § 2 punkt 1. I själva den sakliga behandlingen har vår ståndpunkt varit den, att vi förklarar, att vi inte ansett detta moment nödvändigt för normalprisernas genomförande, och vi ha begärt, att det skulle förebringas skäl för och exempel på att verkligen ett sådant behov skulle föreligga. Vi ha vidare uttryckligen sagt ifrån, att vi inte blivit övertygade om att de exempel, som anförts, verkligen motiverade detta vittgående ingripande. Det förefaller mig, som om den ståndpunkten, att man då reserverar sig, är den enda logiskt riktiga.

Sedan är det riktigt, att vi från oppositionens sida deltagit i själva den formella granskningen. Detta torde sammanhånga med att från herr Ohlins och min sida påpekades, att propositionens formulering gav anledning till olika mycket skilda tolkningar, och att det var nödvändigt att få klarhet. Det är ju möjligt, att herr Ohlin och jag låtit förleda oss av vår lidelse för intellektuell klarhet att deltaga i debatten i större utsträckning än som kanske hade varit lämpligt — vi borde kanske ha tegat. Det beklagar jag, men vi ha drivits av vår känsla av vikten att komma till klarhet. Jag anser sålunda, att vi här hela tiden ha klart och konsekvent fullföljt vår uppfattning.

Det har här understrukits ganska kraftigt från vissa håll, att det finnes fall, då ett ingripande verkligen måste anses påkallat. Man har vid flera tillfällen citerat yttranden från Stockholms och Göteborgs handelskammare, där det medgivits, att det finnes fall, då man måste ingripa reglerande. Detta medgivande har även undertecknad gjort, men jag vill påpeka, att ehuru handelskamrarna göra detta medgivande, påyrka de det omstridda momentets utgående, alldenstund de i likhet med undertecknad anse, att man bör komma till rätta med dessa fall genom ingripande in casu, låt vara att man får ta till en tyngre apparat just därför att det är så svårt att säga, hur långt man skall gå och på vilket sätt man i varje särskilt fall bör gå fram. Här har regeringen begärt generella fullmakter för ingripande i dessa fall. Det är detta, som vi ansett oss böra gå emot, därför att vi anse, att dessa fall i sin karaktär äro så vitt skilda och ömtåliga, att de måste behandlas in casu, även med risk att proceduren blir omständlig. Vår tvekan inför den generella fullmakten har, åtminstone vad mig personligen beträffar, i hög grad stärkts under nu pågående debatt.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Jag skulle önskat, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hade varit i tillfälle att åhöra herr von Helands yttrande. Det var den mest lysande motivering för min ståndpunkt, och jag ber att till herr von Heland få uttala mitt varma och djupt kända tack. Jag kunde inte ha givit en bättre motivering. Ty det är just detta, som vi fruktat — att denna tvångslagstiftning skulle innebära fastställande av minimipriser i stället för maximipriser, och man har tyckt det vara betänkligt, om ett förslag, som till hela sin karaktär och i varje del av sin motivering säger, att vi skola begränsa priserna uppåt, sedan skall användas till att begränsa priserna nedåt. Herr von Heland drog den riktiga konsekvensen, att han yrkade bifall till den kungl. propositionen, som han ansåg inrymma möjlighet till denna tolkning. Jag kan inte värja mig för känslan, att bakom herr finansministerns yttrande skymtar en tolkning, som ganska nära sammanfaller med herr von Helands, och jag tyckte mig finna, att herr finansministern även i den formulering, som utskottsmajoriteten givit, vill inlägga möjlighet till fixa priser. Finansministern antydde att det var nödvändigt att fastställa poolpriser, och detta är i själva verket ingenting annat än fixa priser. Men därmed har man också gått in för vad vi för vår del ha ansett vara en alltför vittgående åtgärd. Bakom den tankegång, som herr finansministern här givit uttryck åt, skymtar man en önskan att få två slag av prissättningar. Dels skall det vara ett normalpris, som är avsett att utgöra maximipris och endast undantagsvis får överskridas. Dels skall det finnas något annat, nämligen ett avtalspris, som skall komma till stånd genom överenskommelse mellan prissakkunniga eller Kungl. Maj:t å ena sidan och organisationerna å den andra, och detta avtalspris förefaller mig vara avsett att bli ett bindande pris. Med andra ord: man syftar till någonting som inte är klart utsagt, men som blir betydligt mera rigoröst och bindande än normalpriset. Möjligen är denna tolkning felaktig, men jag kan inte neka till att den förefaller mig ligga bakom finansministerns hela resonemang. Men då har man gått bra mycket längre än vad finansministern i sin motivering har angivit, och detta utgör för mig ett ytterligare skäl att ta avstånd från den generella fullmakt, som ifrågasattes.

Herr Åkerberg framhöll, att oppositionens långa anföranden inte hade någon inverkan, i varje fall inte den inverkan, som vi möjligen trodde. Jag vill säga herr Åkerberg, att vi göra oss inga illusioner inom oppositionen. Vi veta, att varken långa eller korta anföranden inverka på majoriteten i denna kammare. Vi ha alldeles klart för oss, att majoritetens ställningstagande är avgjort på förhand.

Herr talman, jag yrkar bifall till den av herr Domö m. fl. avgivna reservationen.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Gränebo var nog vänlig att upplysa mig om att lagen gällde *hela* näringslivet. Jag tackar för upplysningen, som emellertid var onödig, eftersom jag visste detta förut, vilket borde stått klart för var och en, som hört mitt tidigare anförande. Herr Gränebo kommer att upptäcka detta, om han läser mitt anförande, och då får han även svar på den del av hans eget anförande, som var riktad till mig.

Herr Andersson nämnde något om en jordbrukare och ett konsumtionsmjölkpris, och då hans uttalande eventuellt kan missförstås av kammarens ärade ledamöter, skall jag be att få anföra ett par kompletterande synpunkter. Som de flesta av herrarna veta, finns det just för varan mjölk två olika pris, beroende på vart mjölken går. För produktmjölk, det vill säga den mjölk som går till ost- och smörberedning, finns det ett pris, som i huvudsak fastställs av

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

jordbruksregleringen. För konsumtionsmjölk, alltså den mjölk som går till direkt konsumtion, finns det däremot — som jag påpekade i mitt första anförande — en viss frihet beträffande prissättningen. Det har alltid stått strid om rätten att få sälja konsumtionsmjölk och få ta ut det överpris, som råder på denna. Vi ha nu försökt att organisera oss för att få en rättvis fördelning av överpriset på konsumtionsmjölken, och detta har lett till stora svårigheter inom mejerihanteringen. Det är i samband med detta organisationsarbete som den av herr Andersson nämnda lilla tvisten har uppstått, vilken jag här velat ytterligare belysa för att inte något missförstånd skall uppkomma. Herr Anderssons exempel visar just vikten av att jordbrukets organisationer få ett stöd, vilket de också fått genom statsmakternas åtgöranden.

Herr Ohlin föreföll mig i sin iver bevisa litet för mycket. Han ville varna för en formulering, som skulle kunna leda till att priset på jordbruksprodukter hölls uppe, och han tackade mig för att jag uttryckt den meningen, att lagen skulle kunna användas på detta sätt. Ja, herr talman, jag kommer att i mina repliker tyvärr behöva upprepa de synpunkter, som jag förut framfört, men detta kanske kan leda till att man fäster sig vid vad jag säger, och icke vid vad man önskar att jag skall säga. Statsmakternas önskemål är väl, att jordbrukarna skola få ett skäligt pris på sina produkter, och hur långt man skall sträcka sig i vänlighet därutinnan har diskussionen rört sig om vid varje riksdag. Resultatet har blivit att vi fått en jordbruksreglering, och i samband därmed har staten lämnat bidrag för att främja organiserandet av jordbrukarna. Den lag vi nu diskutera är å andra sidan avsedd att hålla nere oskäligen priser — därom äro vi väl alla överens. Som jag framhöll i mitt första anförande, kan man inte draga precis samma slutsatser beträffande tillämpningen av denna lag på industri och handel som beträffande tillämpningen på jordbruksnäringen. Ty om det gäller att hålla tillbaka oskäligen priser på jordbrukets produkter, ha vi hela jordbruksregleringen att ta till. Detta trodde jag att alla voro på det klara med. Om det med stöd av denna lag blir en tvångskartellering för jordbrukets del kan en sådan, så länge vi ha jordbruksregleringen, icke missbrukas, ty om tendenser till ett missbruk skulle uppstå, kunna statsmakterna omedelbart ingripa mot jordbrukets organisationer med de maktmedel, som stå till buds. Jordbrukarna ha genom sina organisationer, som de fått statsmakternas hjälp att bygga upp, kunnat åstadkomma bättre priser, vilket skett genom en viss rationalisering — det var detta jag ville belysa i mitt första anförande — utan att detta höjda prisläge behövt drabba konsumenterna. Det är därför jag djärves säga, att om denna lag kommer att gälla jordbrukets organisationer, kan den hjälpa jordbrukarna ytterligare att i och med tvångskartellering och rationalisering utvinna ett ännu bättre prisläge utan att konsumenterna drabbas därav, eftersom statsmakterna hela tiden ha till sitt förfogande jordbruksregleringen och andra medel att hålla tillbaka en oskäligen prisuppskrivning. Jag kan inte förstå, hur herr Ohlin kan reagera mot ett sådant resonemang.

Herr Domö ansåg det vara synnerligen viktigt att behålla handelsfriheten, och därför voro herr Domö och högern mot tvångskarteller. Men det är väl inte obekant, att vi alldeles oberoende av denna lag ha rätt många karteller i vårt land, som hålla, om jag så får säga, oskäligen pris, vilket varit möjligt för dem genom att det endast behöfts en överenskommelse mellan ett relativt fåtal näringsidkare. Men, som jag påpekade i mitt första anförande, det är betydligt svårare att på frivillighetens väg få till stånd en överenskommelse mellan flera hundratusen jordbrukare, och jag kan därför svara herr Domö på precis samma sätt som jag svarade herr Ohlin. Det förvånar mig bara, att herr Domö icke i dag vill kännas vid de möjligheter, som våra starka jord-

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)
bruksorganisationer ha, utan nästan förefaller förvånad över att man påpekar jordbruksorganisationernas nytta. Herr Domös anförande klarlade ingalunda för mig vad högern — varken jordbrukarna eller högern i övrigt — egentligen menar med sitt avslagsyrkande beträffande 2 § första punkten. Varför inte säga rent ut var ni egentligen stå i detta fall eller om ni äro osams i högerpartiet? Eller ni kanske inte vilja tala rent ut, därför att ni önska hålla er god vän med så många intressenter som möjligt — grossister, jordbrukare och andra?

Jag vill i detta sammanhang säga, att jag är glad över att jag kunnat glädja herr Nordenson och kvitterar med tillfredsställelse hans tacksamhet. Jag hoppas, att han även i fortsättningen skall glädja sig över det anförande av mig, som han nu är så belåten med.

Jag kan i huvudsak instämma i vad herr Björnsson sade. Herr Björnsson har suttit länge i jordbruksnämnden och känner väl till alla jordbruksregleringens finesser. Han gjorde det mycket riktiga påpekandet — som jag själv nyss gjorde till herr Ohlin — att jordbruksregleringen är avsedd att åstadkomma ett visst minimipris på jordbruksprodukter och därför icke kan jämföras med denna lag, som avser att hålla tillbaka en oskäligen prisstegring. Statsmakterna ha redan haft en avsevärd nytta av jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse och komma väl att i väsentligt högre grad få det framgent, och de som äro en smula informerade i vad som nu sker i vårt land torde ha reda på, att statsmakterna kunna skatta sig lyckliga att ha de starka jordbruksekonomiska föreningarna till hjälp i de uppkomna svårigheterna. Är det då en så avskräckande tanke att man med hänsyn till den uppkomna krisen formulerade en för annat ändamål avsedd lag, så att den även bleve till fördel för landets jordbrukare, vilket i denna allvarsfyllda tid vore detsamma som att den bleve till fördel för samtliga medborgargrupper i vårt land?

Herr Herlitz: Herr talman! Endast några mycket korta repliker. För det första vill jag till herr von Heland säga, att jag önskar för hans egen skull, att han inte måtte bli besviken i sin starka förtröstan med avseende å möjligheterna att tillämpa lagen till fördel för de organisationer, som han är intresserad av. Jag vill emellertid stryka under att det inte finns den minsta garanti härför i lagen. Det *kan* uppstå andra politiska förhållanden i detta land, och då vet ingen, om det är till fördel för just *dessa* organisationer som lagen kommer att användas.

Herr Björnsson frågade, hur jag med skäl kunde betvivla att domstolarna skulle kunna tillämpa lagen, när de pröva en talan om att någon tagit betalt över normalpriset. Han fann det ganska enkelt. Domstolen skall döma efter »ty skäligen finnes». »Skäligen» är ett mycket bra och bekvämt ord att användas i sådana fall, då vi våga hoppas att det skall finnas en något så när enhetlig uppfattning om vad som är skäligen. Men hur skall man bedöma skäligheten här? Då får man väl gå till motiveringen, och jag kan föreställa mig, hur en domare river sig i håret, när han skall läsa sådana utläggningar, som vi nu för tiden få i propositionerna från finansdepartementet. För min del tvekar jag inte att erkänna, att jag ofta finner det mycket svårt att begripa dem, men det är ju möjligt att domstolarna klara saken. I detta fall ställas de dock inför den extra svårigheten, att de skola avgöra, huruvida skäligheten skall bedömas efter statsrådets åsikt den 14 oktober eller statsrådets åsikt den 27 oktober, vilka som bekant mycket avsevärt divergera just på denna punkt.

Sedan vill jag säga ett par ord till herr Åkerberg.

Jag är övertygad om och hyser den kollegiala förhoppningen, att herr

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Åkerbergs anförande gjorde det intryck på kammaren, som han räknade med, till skillnad mot vad som var fallet beträffande mitt. Det är därför jag måste svara. Herr Åkerberg efterlyste något positivt uppslag från min sida, någon rekommendation, och detta tonfall har gått igenom även övriga anföranden: jag har inte kunnat komma med några positiva uppslag, det är teoretiska funderingar och så vidare. Mina herrar, jag vill försäkra, att jag är fullkomligt medveten om att jag är en sparv i denna ekonomiska tranedans och att jag inte har något ekonomiskt program att komma med. Men jag har utgått ifrån, att även den, som hyser den oförgripliga meningen, att det finns litet andra aspekter på detta problem än de ekonomiska, och som anser, att man även i ett krisläge — jag är, herr Björnsson, mycket medveten om att det nu råder krig — inte bör kasta yxan i sjön utan försöka i möjligaste mån fasthålla vid de gamla principer, som vi eljest varit ense om, bör kunna framlägga dessa synpunkter, även om han inte tilltror sig att komma med något ekonomiskt recept.

Herr Gärde: Herr talman! Jag har varit mycket tveksam, om jag skulle yttra mig i denna debatt, som ju har så stark ekonomisk betoning, och jag skulle icke heller ha gjort det, om icke några uttalanden av herr Nordenson om denna lags tolkning uppkallat mig.

Mig förefaller det, som om själva avfattningen av 2 § innebure en ganska stor oklarhet beträffande lagens ståndpunkt till frågan om de fixa priserna. Hela lagen talar ju om normalpriser. Syftet med normalpriserna framgår av 2 § tredje stycket, där det heter, att Konungen skall fastställa visst pris att gälla som normalpris vid frivillig försäljning eller transport av viss förnödenhet med skyldighet för den som tager högre pris att på anmodan av myndighet avge förklaring om skälen härtill. Man har alltså uppmärksamheten fäst på det högre priset. Efter vad jag tyckte mig finna av finansministerns anförande i dess första del hade man full befogenhet att ta ett *lägre* pris än det angivna normalpriset, utan att drabbas av några som helst i lagen utsatta påföljder. Detta framgår också av 7 §, som stadgar en viss påföljd för den, som tar högre ersättning, nämligen att betala ut skillnaden, men däremot inte, såvitt jag kan finna, för den, som köper eller säljer en vara till lägre pris än normalpriset.

Men då inställer sig frågan, vilken inverkan i detta avseende ett genom överenskommelse mellan det statliga prisorganet och en näringsammanslutning satt fixt pris har. För det första, vad har det för verkan i förhållande till tillämpningen av 2 §? Mig förefaller det, som om finansministern hade den uppfattningen, att om efter överenskommelse mellan den statliga prisregleringsinstitutionen och en näringsammanslutning ett fixt pris hade fastställts, skulle en utomstående affärsman eller tillverkare kunna, om han fortfarande vill driva sin rörelse, åläggas att sälja sin vara till det sålunda fixerade priset. Vissa uttalanden i utskottets motiv tyckas också tyda på att så är fallet. Skulle alltså en förbindelse, som av den utomstående affärsmannen eller producenten avges, brytas på det sättet att han säljer sin vara till ett lägre pris, skulle det givetvis i första hand leda till, att hans försäljningsrätt indrogs, men eventuellt skulle han också, med den avfattning, som 4 § har, kunna drabbas av straffrättsligt ansvar. Det är av ganska stor vikt, att man vid tolkningen av lagen har klart för sig, huruvida Kungl. Maj:t, sedan på detta sätt ett fixt pris fastställts, vid medgivande av försäljningsrätt till en utomstående kan fordra, att denne utomstående också skall iaktta detta fixa pris, eller om det är nog för honom, för att bibehållas

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

vid sin försäljningsrätt, att han ej betingar sig högre pris, det vill säga att han också äger sälja sin vara till *lägre* pris än det bestämda.

I viss mån sammanhänger denna fråga med en annan oklarhet i det av utskottet formulerade första stycket, nämligen huruvida, sedan för en sammanslutning på detta sätt fastställts ett pris — fixt pris eller normalpris — varje annan affärsman, som förbinder sig att ställa sig till efterrättelse samma villkor, skall av Kungl. Maj:t godkännas som försäljare, eventuellt köpare, om nämligen hans förbindelse befinnes i ordning, eller om Kungl. Maj:t därutöver har en diskretionär rätt att avvisa honom. Utskottsutlåtandet är som sagt på denna punkt ganska svävande. Det heter däri: »I förtydligande syfte anser utskottet sålunda lämpligt att det i lagen utsäges, att Kungl. Maj:t, vid förordnande om begränsning av rätten att yrkesmässigt köpa eller sälja viss förnödenhet till medlemmar av viss sammanslutning, även bör medgiva sådan rätt åt den, som utan att vara medlem av sådan sammanslutning ställer sig till efterrättelse av Kungl. Maj:t för dennas medlemmar givna prisföreskrifter och dylikt.» Detta »bör» kan ju tolkas mer eller mindre strängt. Kan Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t finner att försäljning resp. uppköp bör monopoliseras till en viss sammanslutning, redan av denna anledning avvisa varje utomstående? I så fall äro vi i realiteten framme vid det organisationstvång, varemot motionärerna ha vänt sig. Om denna tolkning, som ju är möjlig, också är riktig, har Kungl. Maj:t i sin hand att till en enda näringssammanslutning begränsa hela försäljningen eller uppköpet, låt vara att utskottet givit det rådet till Kungl. Maj:t att vid sådana tillfällen även medge motsvarande rätt åt den utomstående, som ställer sig till efterrättelse de villkor, som Kungl. Maj:t fastställt. Även på denna punkt förefaller mig lagtexten kunna tolkas på olika sätt.

Jag vill som sagt inte alls ge mig in på någon realbehandling av denna fråga, men jag anser, att på dessa punkter uppställa sig spörsmål av den principiella betydelse att man, innan man röstar på den ena eller andra sidan, bör ha klart för sig, hur lagen verkligen skall tolkas. Det är utskottet, som har formulerat denna bestämmelse, och jag hoppas, att någon av utskottets ledamöter, eventuellt dess ärade vice ordförande, som ju har plats här i kammaren, kan lämna mig ett svar på de frågor jag framställt.

Herr Mannerskantz: Liksom den föregående talaren har jag varit tveksam, huruvida jag skulle begära ordet, men en ärad kollega på Sörmlandsbanken fällde i sitt en smula provokatoriska anförande några yttranden, som gjorde att jag faktiskt inte kunde underlåta att ingripa något i denna principiellt viktiga sak.

Herr von Heland sökte göra gällande, att herr Domös anförande innebar, att de högermän, som skrivit under reservationen — och antagligen de övriga också — skulle vara några slags fiender till jordbrukarnas föreningsrörelse, och det är detta jag inte anser man kan låta stå oemotsagt. Vi ha litet varstans i landet en ganska god erfarenhet av, att jordbrukarnas organiserande sker nästan bättre, om man inte har tvångsmomentet med. Om det funnes en statistik, tror jag det skulle visa sig, att de trakter, där man gått fram utslutande med övertygelsens vapen, äro de bäst organiserade i landet, under det man alltjämt har en lång väg kvar till målet på de håll, där man gått fram med tvångsmetoder. Jag skulle därför vilja fråga herr von Heland, om han helst skulle se, att man genom tvångsanslutning med lagens hjälp fullföljde den ekonomiska föreningsrörelsen på jordbrukets område. Svarar han ja på den frågan, så måste jag säga, att han är en dålig rådgivare åt de svenska jordbrukarna. Svarar han nej förstår jag icke hans uppträdande i dag.

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Jag för min del, herr talman, anser mig med lika gott samvete som jag förmodar herr von Heland har, kunna rösta för bifall till herr Domös m. fl. reservation.

Herr Sjödahl: Jag vill bara med anledning av herr Gärdes anmärkningar erinra om att det ursprungliga lagförslaget varit underställt lagrådets prövning. Även beträffande den omformulering av 2 § första stycket, som utskottet företagit, har under hand yttrande av lagrådet inhämtats.

Herr von Heland: Herr talman! Jag vill endast på herr Mannerskantz' fråga svara ett nej, men jag vill samtidigt fråga herr Mannerskantz, om inte herr Mannerskantz vet, att vi nu hålla på att bereda oss för en mycket allvarlig kris.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, godkändes den under behandling varande paragrafen.

2 §.

Herr Nordenson: Jag ber att få yrka, att första punkten måtte utgå, att punkt 2 blir punkt 1 och att punkt 3 blir punkt 2.

Herr andre vice talmannen: Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag beträffande denna paragraf.

Herr Ohlin: Jag ber att få hemställa, att 2 § första stycket erhåller den lydelse som anges i den av herr Andersson i Rasjön och mig avgivna reservationen.

Herr von Heland: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu förevarande paragrafen förekommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; 3:o), av herr Nordenson, att kammaren skulle godkänna paragrafen med den ändring, att punkten 1 utelämnades och punkterna 2 och 3 betecknades med respektive 1 och 2; samt 4:o) att paragrafen skulle godkännas med den avfattning av punkten 1, som förordats i den av herr Ohlin och herr Andersson i Rasjön vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nordenson begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 2 § i det av första särskilda utskottet i utlåtande nr 48 punkten A 1 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. reglering av den inhemska prisbildningen. (Forts.)

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den av herr Nordenson föreslagna ändringen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nordenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 34.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslaget.

Punkterna A 2 och B.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överföring på staten av vissa krigsrisker vid import m. m.;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till återköp av varor för statens reservförråd m. m.; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 80, med förslag till förordning om skatt å kaffe; och

nr 81, med förslag till förordning om skatt å läskedrycker, m. m.

De kungl. propositionerna föredrogos var för sig och blevo därvid på begäran bordlagda.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 30, av herr *Nordenson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till anläggande av tackjärnverk i Norrbotten; och

nr 31, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt, m. m.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag nr 173, med inbjudan till första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut, att första särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts propositioner

nr 80, med förslag till förordning om skatt å kaffe, och

nr 81, med förslag till förordning om skatt å läskedrycker, m. m.,

ävensom de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Berörda inbjudan antogs av första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.08 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.
